

Prava deteta su ljudska prava

OPŠTI KOMENTAR br. 13 (2011)

Ujedinjene nacije, Komitet za prava deteta: CRC/C/GC/13, 18. april 2011.

Pravo deteta na zaštitu od svih oblika nasilja

I. Uvod

1. Član 19 glasi:

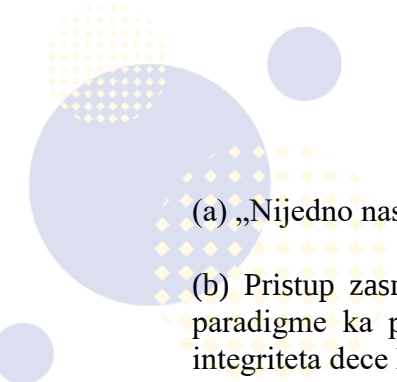
„1. Države članice preduzeće sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere radi zaštite deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskog staratelja ili bilo koje druge osobe kojoj je poverena briga o detetu.

2. Takve mere zaštite treba da, kada je to primereno, obuhvate delotvorne postupke za uspostavljanje socijalnih programa radi pružanja neophodne podrške detetu i licima koja se staraju o detetu, kao i druge oblike prevencije, identifikacije, prijavljivanja, upućivanja, istrage, lečenja i praćenja slučajeva zlostavljanja deteta prethodno opisanih, i, kada je to primereno, uključivanje pravosudnih organa.”

2. Razlozi za donošenje ovog opšteg komentara. Komitet za prava deteta (u daljem tekstu: Komitet) usvaja ovaj opšti komentar o članu 19 Konvencije o pravima deteta (u daljem tekstu: Konvencija), budući da su razmere i intenzitet nasilja kojem su deca izložena alarmantni. Mere za okončanje nasilja moraju biti u velikoj meri ojačane i proširene kako bi se delotvorno okončale ove prakse koje ugrožavaju razvoj dece i potencijal društava da konflikte rešavaju nenasilnim putem.

3. Pregled. Ovaj opšti komentar zasniva se na sledećim osnovnim pretpostavkama i zapažanjima:

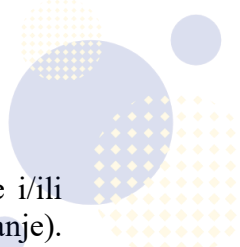

-
- (a) „Nijedno nasilje nad decom nije opravdano; svako nasilje nad decom može se sprečiti“;¹
- (b) Pristup zasnovan na pravima deteta u pružanju brige i zaštite dece zahteva promenu paradigme ka poštovanju i unapređivanju ljudskog dostojanstva i fizičkog i psihološkog integriteta dece kao nosilaca prava, umesto da se ona prvenstveno posmatraju kao „žrtve“;
- (c) Pojam dostojanstva podrazumeva da svako dete bude prepoznato, poštovano i zaštićeno kao nosilac prava i kao jedinstveno i vredno ljudsko biće sa sopstvenom ličnošću, posebnim potrebama, interesima i pravom na privatnost;
- (d) Načelo vladavine prava treba u potpunosti da se primenjuje na decu, kao što se primenjuje i na odrasle;
- (e) Pravo deteta da bude saslušano i da se njegovim stavovima posveti dužna pažnja mora se dosledno poštovati u svim procesima donošenja odluka, a osnaživanje i participacija dece treba da budu u središtu strategija i programa za pružanje brige i zaštite dece;
- (f) Pravo deteta da njegovi najbolji interesi budu od prvenstvenog značaja u svim pitanjima koja ga se tiču ili na njega utiču mora se poštovati, naročito kada je dete žrtva nasilja, kao i u svim merama prevencije;
- (g) Primarna prevencija svih oblika nasilja, putem javnog zdravlja, obrazovanja, socijalnih službi i drugih pristupa, od presudnog je značaja;
- (h) Komitet priznaje primarnu ulogu porodice, uključujući širu porodicu, u pružanju brige i zaštite deteta i sprečavanju nasilja. Ipak, Komitet takođe priznaje da se najveći deo nasilja događa upravo u porodičnom okruženju i da su zato intervencija i podrška neophodne kada deca postanu žrtve teškoća i patnje kojima su porodice izložene ili koje nastaju u porodicama;
- (i) Komitet je takođe svestan rasprostranjenog i intenzivnog nasilja nad decom u državnim ustanovama i od strane državnih aktera, uključujući škole, centre za brigu o deci, rezidencijalne ustanove, policijsko zadržavanje i ustanove sistema pravosuđa, koje može predstavljati mučenje i ubijanje dece, kao i nasilja nad decom koje često primenjuju naoružane grupe i državne vojne snage.

4. Definicija nasilja. Za potrebe ovog opšteg komentara, pod pojmom „nasilje“ podrazumevaju se „svi oblici fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje“, kako su navedeni u članu 19 stav 1 Konvencije. Izraz *nasilje* ovde je izabran da obuhvati sve oblike štete nanete deci navedene u članu 19 stav 1, u skladu sa terminologijom korišćenom u Studiji Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom iz 2006. godine, iako i drugi izrazi kojima se opisuju oblici štete (povređivanje, zlostavljanje, zanemarivanje ili nemarno postupanje, maltretiranje i eksploatacija) imaju jednaku težinu.² U svakodnevnoj upotrebi izraz *nasilje* često se shvata samo kao fizičko nasilje i/ili namerno nanošenje štete. Međutim, Komitet najozbiljnije naglašava da se izbor izraza *nasilje* u ovom opštem komentaru ni na koji

¹ Izveštaj nezavisnog eksperta za Studiju Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom (A/61/299), stav 1.

² Prevodi Konvencije na druge jezike ne sadrže nužno tačne ekvivalente engleskog izraza *violence*.

način ne sme tumačiti kao umanjivanje značaja ili potrebe da se reaguju na nefizičke i/ili nenamerne oblike štete (kao što su, između ostalog, zanemarivanje i psihološko zlostavljanje).

5. Obaveze država i odgovornosti porodice i drugih aktera. Upućivanja na „države članice“ odnose se na obavezu država članica da preuzmu odgovornost prema deci ne samo na nacionalnom nivou, već i na pokrajinskom i lokalnom nivou. Ove posebne obaveze obuhvataju postupanje sa dužnom pažnjom i obavezu sprečavanja nasilja ili povreda ljudskih prava, obavezu zaštite dece žrtava i svedoka povreda ljudskih prava, obavezu sprovođenja istrage i kažnjavanja odgovornih, kao i obavezu obezbeđivanja pristupa pravnim sredstvima zbog povreda ljudskih prava. Bez obzira na to da li je do nasilja došlo, države članice imaju pozitivnu i aktivnu obavezu da podrže i pomognu roditeljima i drugim licima koja se staraju o detetu kako bi, u skladu sa svojim mogućnostima i finansijskim kapacitetima i uz uvažavanje razvojnih mogućnosti deteta, obezbedili uslove života neophodne za optimalan razvoj deteta (čl. 18. i 27). Države članice su, pored toga, dužne da obezbede da sva lica koja su, u okviru svog rada, odgovorna za sprečavanje nasilja, zaštitu od nasilja i reagovanje na nasilje, kao i lica u sistemu pravosuđa, odgovaraju na potrebe dece i poštuju njihova prava.

6. Razvoj Opšteg komentara br. 13. Ovaj opšti komentar nadovezuje se na postojeće smernice koje je Komitet razvio kroz razmatranje izveštaja država članica i odgovarajuća zaključna zapažanja, preporuke sa dva dana opšte diskusije o nasilju nad decom, održane 2000. i 2001. godine, Opšti komentar br. 8 (2006) o pravu deteta na zaštitu od telesnog kažnjavanja i drugih surovih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja, kao i upućivanja na temu nasilja u drugim opštim komentarima. Ovaj opšti komentar skreće pažnju na preporuke iz Izveštaja nezavisnog eksperta za Studiju Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom (A/61/299) i poziva države članice da ih bez odlaganja sprovedu. Takođe skreće pažnju na detaljne smernice sadržane u **Smernicama za alternativnu brigu o deci**.³ Pored toga, oslanja se na stručnost i iskustvo agencija Ujedinjenih nacija, vlada, nevladinih organizacija (NVO), organizacija u zajednici, razvojnih agencija i same dece u nastojanju da se član 19 primeni u praksi.⁴

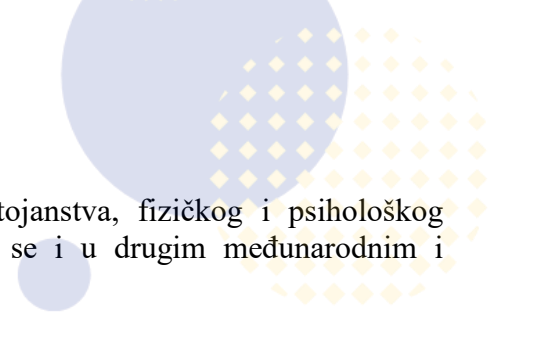
7. Član 19 u kontekstu. Komitet priznaje da:

(a) član 19 predstavlja jednu od brojnih odredaba Konvencije koje se neposredno odnose na nasilje. Komitet takođe priznaje neposredan značaj za član 19 Opcionog protokola o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, kao i Opcionog protokola o učešću dece u oružanim sukobima. Međutim, Komitet smatra da član 19 predstavlja osnovnu odredbu za razmatranje i razvoj strategija usmerenih na rešavanje i otklanjanje svih oblika nasilja u širem kontekstu Konvencije;

(b) član 19 je tesno povezan sa širokim spektrom odredaba Konvencije koje prevazilaze one koje se neposredno odnose na nasilje. Pored članova koji sadrže prava prepoznata kao opšta načela Konvencije (videti odeljak V ovog opšteg komentara), sprovođenje člana 19 mora se posmatrati u kontekstu članova 5, 9, 18. i 27;

³ Rezolucija Generalne skupštine 64/142, Aneks.

⁴ Videti Smernice o pravosuđu u predmetima koji uključuju decu žrtve i svedoke krivičnih dela (Rezolucija Ekonomskog i socijalnog saveta 2005/20, Aneks).

(c) prava deteta na poštovanje njegovog ljudskog dostojanstva, fizičkog i psihološkog integriteta i na jednaku zaštitu pred zakonom priznaju se i u drugim međunarodnim i regionalnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava;

(d) sprovođenje člana 19 zahteva saradnju unutar nacionalnih, regionalnih i međunarodnih tela i mehanizama za zaštitu ljudskih prava, kao i između njih, i agencija Ujedinjenih nacija;

(e) saradnja je naročito potrebna sa Specijalnim predstavnikom generalnog sekretara za nasilje nad decom, koji ima mandat da unapređuje sprovođenje preporuka Studije Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom, u bliskoj saradnji sa državama članicama i širokim krugom partnera, uključujući agencije i organizacije Ujedinjenih nacija, organizacije civilnog društva i samu decu, radi zaštite prava deteta na slobodu od svih oblika nasilja.

8. Širenje informacija. Komitet preporučuje državama članicama da ovaj opšti komentar široko distribuiraju u okviru državnih i upravnih struktura, roditeljima, drugim licima koja se staraju o deci, deci, stručnim organizacijama, zajednicama i civilnom društvu u celini. Treba koristiti sve kanale za širenje informacija, uključujući štampane medije, internet i sredstva komunikacije koja koriste sama deca. To podrazumeva prevođenje na odgovarajuće jezike, uključujući znakovne jezike, Brajevo pismo i lako čitljive formate za decu sa invaliditetom. Takođe je potrebno obezbediti kulturno primerene verzije prilagođene deci, organizovati radionice i seminare, obezbediti podršku prilagođenu uzrastu i invaliditetu radi razmatranja posledica ovog opšteg komentara i najboljih načina njegove primene, kao i uključiti ga u obuku svih stručnjaka koji rade za decu i sa decom.

9. Obaveze izveštavanja prema Konvenciji. Komitet upućuje države članice na obaveze izveštavanja utvrđene smernicama za izveštavanje specifičnim za ovaj ugovor (CRC/C/58/Rev.2 i Corr.1), Opštim komentarom br. 8 (stav 53) i zaključnim zapažanjima Komiteta usvojenim nakon dijaloga sa predstavnicima država članica. Ovaj opšti komentar objedinjuje i precizira mere o kojima se od država članica očekuje da dostave informacije u izveštajima koji se podnose u skladu sa članom 44 Konvencije. Komitet takođe preporučuje državama članicama da uključe informacije o napretku ostvarenom u sprovođenju preporuka Studije Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom (A/61/299, stav 116). Izveštaji treba da obuhvate zakone i druge propise donete radi zabrane nasilja i odgovarajućeg reagovanja kada do nasilja dođe, kao i mere za sprečavanje nasilja, aktivnosti podizanja svesti i promovisanje pozitivnih, nenasilnih odnosa. U izveštajima takođe treba precizirati ko je odgovoran za dete i porodicu u svakoj fazi intervencije (uključujući prevenciju), koje su te odgovornosti, u kojoj fazi i pod kojim okolnostima stručna lica mogu intervenisati i na koji način različiti sektori međusobno sarađuju.

10. Dodatni izvori informacija. Komitet takođe podstiče agencije Ujedinjenih nacija, nacionalne institucije za ljudska prava, nevladine organizacije i druga nadležna tela da mu dostavljaju relevantne informacije o pravnom statusu i rasprostranjenosti svih oblika nasilja, kao i o napretku ostvarenom u njihovom suzbijanju.

II. Ciljevi

11. Ovaj opšti komentar ima za cilj:

- (a) da državama članicama pruži smernice za razumevanje njihovih obaveza prema članu 19 Konvencije u pogledu zabrane, sprečavanja i reagovanja na sve oblike fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije dece, uključujući seksualno zlostavljanje, dok su pod brigom roditelja, zakonskog staratelja ili bilo koje druge osobe kojoj je poverena briga o detetu, uključujući i državne aktere;
- (b) da prikaže zakonodavne, pravosudne, administrativne, socijalne i obrazovne mere koje države članice moraju preduzeti;
- (c) da prevaziđe izolovane, fragmentisane i reaktivne inicijative u oblasti brige o deci i njihove zaštite, koje su imale ograničen učinak u sprečavanju i iskorenjivanju svih oblika nasilja;
- (d) da promoviše celovit pristup sprovođenju člana 19, zasnovan na sveobuhvatnom pristupu Konvencije obezbeđivanju prava deteta na opstanak, dostojanstvo, dobrobit, zdravlje, razvoj, participaciju i nediskriminaciju, čije ostvarivanje nasilje ugrožava;
- (e) da državama članicama i drugim relevantnim akterima pruži osnov za razvoj koordinisanog okvira za iskorenjivanje nasilja putem sveobuhvatnih mera brige i zaštite dece zasnovanih na pravima deteta;
- (f) da istakne potrebu da sve države članice bez odlaganja ispune svoje obaveze iz člana 19.

III. Nasilje u životima dece

12. Izazovi. Komitet prepoznaje i pozdravlja brojne inicijative koje su vlade i drugi akteri razvili radi sprečavanja i reagovanja na nasilje nad decom. Uprkos tim naporima, postojeće inicijative uglavnom nisu dovoljne. Pravni okviri u većini država i dalje ne zabranjuju sve oblike nasilja nad decom, a tamo gde takvi zakoni postoje, njihova primena je često neadekvatna. Rasprostranjeni društveni i kulturni stavovi i prakse tolerišu nasilje. Učinak preduzetih mera ograničen je nedostatkom znanja, podataka i razumevanja nasilja nad decom i njegovih osnovnih uzroka, reaktivnim pristupima koji se usredsređuju na simptome i posledice umesto na uzroke, kao i strategijama koje su fragmentisane umesto integrisane. Resursi izdvojeni za rešavanje ovog problema nisu dovoljni.

13. Imperativ ljudskih prava. Suočavanje sa rasprostranjenom pojavom nasilja nad decom i njegovo iskorenjivanje predstavljaju obavezu država članica prema Konvenciji. Obezbeđivanje i unapređivanje osnovnih prava deteta na poštovanje njegovog ljudskog dostojanstva i fizičkog i psihološkog integriteta, putem sprečavanja svih oblika nasilja, od suštinskog je značaja za ostvarivanje celokupnog skupa prava deteta sadržanih u Konvenciji. Svi drugi argumenti izneti u ovom opštem komentaru osnažuju, ali ne mogu zameniti ovaj imperativ ljudskih prava. Strategije i sistemi za sprečavanje i reagovanje na nasilje zato moraju biti zasnovani na pravima deteta, a ne na pristupu zasnovanom na socijalnoj zaštiti. (Videti stav 53 za više pojedinosti.)

14. Društveni razvoj i doprinos dece. Okruženje za odrastanje koje se zasniva na poštovanju, podršci i nenasilju doprinosi razvoju ličnosti svakog deteta i podstiče razvoj društveno

odgovornih građana koji aktivno doprinose lokalnoj zajednici i društvu u celini. Istraživanja pokazuju da je manja verovatnoća da će deca koja nisu bila izložena nasilju i koja se zdravo razvijaju pribegavati nasilju, kako u detinjstvu tako i kada postanu odrasli. Sprečavanje nasilja u jednoj generaciji smanjuje verovatnoću njegovog pojavljivanja u narednoj. Sprovođenje člana 19 stoga predstavlja ključnu strategiju za smanjenje i sprečavanje svih oblika nasilja u društvu i za unapređivanje „društvenog napretka i boljeg životnog standarda“ i „slobode, pravde i mira u svetu“ za „ljudsku porodicu“, u kojoj deca imaju mesto i vrednost jednaku vrednosti odraslih (Preambula Konvencije).

15. Opstanak i razvoj – razarajući uticaj nasilja nad decom. Opstanak dece i njihov „fizički, mentalni, duhovni, moralni i socijalni razvoj“ (član 27 stav 1) ozbiljno su ugroženi nasiljem, kao što je opisano u nastavku:

(a) Kratkoročne i dugoročne zdravstvene posledice nasilja nad decom i zlostavljanja dece široko su prepoznate. One uključuju: smrtonosne povrede; povrede koje nisu smrtonosne (a koje mogu dovesti do invaliditeta); fizičke zdravstvene probleme (uključujući zastoj u razvoju, kasnije bolesti pluća, srca i jetre, kao i polno prenosive infekcije); kognitivna oštećenja (uključujući slabiji uspeh u školi i na radu); psihološke i emocionalne posledice (kao što su osećaj odbačenosti i napuštenosti, narušena privrženost, trauma, strah, anksioznost, nesigurnost i ozbiljno narušeno samopoštovanje); probleme mentalnog zdravlja (kao što su anksiozni i depresivni poremećaji, halucinacije, poremećaji pamćenja i pokušaji samoubistva); kao i rizična ponašanja po zdravlje (kao što su zloupotreba psihoaktivnih supstanci i rano stupanje u seksualne odnose);

(b) posledice po razvoj i ponašanje (kao što su nepohađanje škole i agresivno, antisocijalno, autodestruktivno i destruktivno ponašanje prema drugima) mogu, između ostalog, dovesti do pogoršanja odnosa, isključivanja iz škole i dolaska u sukob sa zakonom. Postoje dokazi da izloženost nasilju povećava rizik da dete ponovo postane žrtva nasilja i da se nasilna iskustva nagomilavaju, uključujući i kasnije nasilje od strane intimnog partnera.⁵

(c) Uticaj represivnih ili politika „nulte tolerancije“ koje države primenjuju kao odgovor na nasilje među decom, naročito prema adolescentima, izrazito je štetan, jer predstavljaju kazneni pristup kojim se deca viktimizuju tako što se na nasilje odgovara novim nasiljem. Takve politike često su oblikovane brigom javnosti za bezbednost građana i velikom medijskom pažnjom koju ova pitanja dobijaju. Državne politike javne bezbednosti moraju pažljivo razmotriti osnovne uzroke prestupa dece kako bi omogućile izlazak iz začaranog kruga uzvraćanja nasilja nasiljem.

16. Cena nasilja nad decom. Ljudski, društveni i ekonomski troškovi uskraćivanja prava dece na zaštitu ogromni su i neprihvatljivi. Neposredni troškovi mogu obuhvatati zdravstvenu zaštitu, pravne i socijalne usluge, kao i alternativnu brigu. Posredni troškovi mogu obuhvatati trajne povrede ili invaliditet, psihološke posledice ili druge uticaje na kvalitet života žrtve, prekid ili napuštanje školovanja i gubitak produktivnosti u kasnijem životu deteta. Oni takođe obuhvataju troškove povezane sa sistemom krivičnog pravosuđa usled krivičnih dela koja izvrše deca koja su bila izložena nasilju. Društveni troškovi koji proizlaze iz demografske neravnoteže nastale diskriminatornim uklanjanjem devojčica pre rođenja visoki su i mogu

⁵ Videti Paulo Sérgio Pinheiro, nezavisni ekspert generalnog sekretara Ujedinjenih nacija za Studiju o nasilju nad decom, *World Report on Violence against Children* (Ženeva, 2006), str. 63–66.

dovesti do povećanja nasilja nad devojčicama, uključujući otmice, rane i prinudne brakove, trgovinu ljudima u svrhu seksualne eksploatacije i seksualno nasilje.

IV. Pravno tumačenje člana 19

A. Član 19 stav 1

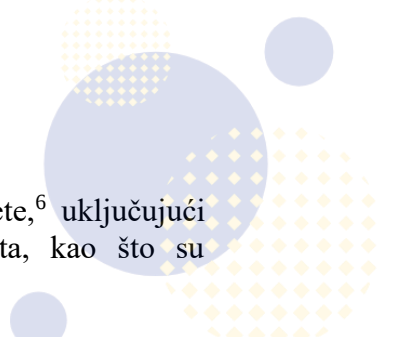
1. „... svi oblici ...“

17. Bez izuzetaka. Komitet dosledno zastupa stav da su svi oblici nasilja nad decom, ma koliko blagi bili, neprihvatljivi. Izraz „svi oblici fizičkog ili mentalnog nasilja“ ne ostavlja prostor ni za jedan oblik zakonom dozvoljenog nasilja nad decom. Učestalost nasilja, težina nanete štete i namera da se šteta nanese nisu preduslovi za definisanje nasilja. Države članice mogu uzimati u obzir ove faktore prilikom izrade strategija intervencije kako bi omogućile srazmerno reagovanje u najboljem interesu deteta, ali definicije ni na koji način ne smeju narušiti apsolutno pravo deteta na ljudsko dostojanstvo i fizički i psihološki integritet time što će pojedine oblike nasilja opisivati kao pravno i/ili društveno prihvatljive.

18. Potreba za definicijama zasnovanim na pravima deteta. Države članice treba da uspostave nacionalne standarde za dobrobit, zdravlje i razvoj dece, jer je obezbeđivanje ovih uslova krajnji cilj brige o deci i njihove zaštite. Potrebne su jasne operativne pravne definicije različitih oblika nasilja navedenih u članu 19 kako bi se zabranili svi oblici nasilja u svim okruženjima. Te definicije moraju uzeti u obzir smernice sadržane u ovom opštem komentaru, moraju biti dovoljno jasne da se mogu primenjivati u praksi i treba da budu primenljive u različitim društvima i kulturama. Treba podsticati napore usmerene na međunarodno usklađivanje definicija (radi lakšeg prikupljanja podataka i razmene iskustava među državama).

19. Oblici nasilja – pregled. Sledeći, neiscrpan pregled oblika nasilja odnosi se na svu decu u svim okruženjima, kao i tokom njihovog prelaska iz jednog okruženja u drugo. Deca mogu biti izložena nasilju od strane odraslih, ali se nasilje može događati i među decom. Pored toga, neka deca nanose štetu sama sebi. Komitet priznaje da se različiti oblici nasilja često pojavljuju istovremeno i da mogu obuhvatati više kategorija koje su ovde korišćene radi preglednosti. I devojčice i dečaci izloženi su riziku od svih oblika nasilja, ali nasilje često ima rodnu dimenziju. Na primer, devojčice mogu biti češće izložene seksualnom nasilju u porodici, dok je verovatnije da će dečaci doći u dodir sa sistemom krivičnog pravosuđa i u njemu biti izloženi nasilju. (Videti i stav 72 (b) o rodnim dimenzijama nasilja.)

20. Zanemarivanje ili nemarno postupanje. Zanemarivanje podrazumeva neispunjavanje fizičkih i psiholoških potreba deteta, neobezbeđivanje zaštite od opasnosti ili neobezbeđivanje zdravstvene zaštite, upisa u matičnu knjigu rođenih ili drugih usluga, kada lica odgovorna za brigu o detetu imaju sredstva, znanje i pristup uslugama da to učine. Ono obuhvata:

(a) Fizičko zanemarivanje: nepreduzimanje mera radi zaštite deteta od štete,⁶ uključujući nedostatak nadzora ili neobezbeđivanje osnovnih životnih potreba deteta, kao što su odgovarajuća ishrana, smeštaj, odeća i osnovna zdravstvena zaštita;

(b) Psihološko ili emocionalno zanemarivanje: nedostatak emocionalne podrške i ljubavi, hronično zanemarivanje deteta, situacije u kojima su lica koja se staraju o detetu „psihološki nedostupna“ jer ne prepoznaju signale i potrebe male dece, kao i izloženost nasilju od strane intimnog partnera, zloupotrebi droga ili alkohola;

(c) Zanemarivanje fizičkog ili mentalnog zdravlja deteta: uskraćivanje neophodne zdravstvene zaštite;

(d) Obrazovno zanemarivanje: nepoštovanje zakonske obaveze lica koja se staraju o detetu da obezbede njegovo školovanje pohađanjem škole ili na drugi odgovarajući način;

(e) Napuštanje deteta: praksa koja izaziva ozbiljnu zabrinutost i koja može nesrazmerno pogađati, između ostalog, decu rođenu van braka i decu sa invaliditetom u pojedinim društvima.⁷

21. Mentalno nasilje. „Mentalno nasilje“, kako je navedeno u Konvenciji, često se opisuje kao psihološko zlostavljanje, mentalno zlostavljanje, verbalno zlostavljanje i emocionalno zlostavljanje ili zanemarivanje i može obuhvatati:

(a) sve oblike trajnih štetnih interakcija sa detetom, na primer prenošenje detetu poruke da je bezvredno, nevoljeno, nepoželjno, ugroženo ili da vredi samo ukoliko zadovoljava potrebe drugih;

(b) zastrašivanje, terorisanje i pretnje; iskorišćavanje i kvarenje; odbacivanje i ponižavanje; izolovanje, ignorisanje i favorizovanje;

(c) uskraćivanje emocionalnog odgovora; zanemarivanje potreba deteta u oblasti mentalnog zdravlja, zdravstvene zaštite i obrazovanja;

(d) vređanje, pogrдно oslovljavanje, ponižavanje, omalovažavanje, ismevanje i povređivanje osećanja deteta;

(e) izloženost nasilju u porodici;

⁶ Države članice su takođe obavezne da pružaju podršku licima koja se staraju o deci radi sprečavanja nezgoda (čl. 19 i član 24 stav 2 (e)).

⁷ U mnogim zemljama deca bivaju napuštena zato što roditelji i druga lica koja se staraju o njima, usled siromaštva, nemaju sredstva da ih izdržavaju. Prema ovoj definiciji, zanemarivanje predstavlja propust u pružanju brige kada roditelji imaju sredstva da zadovolje potrebe svoje dece. Komitet je često pozivao države članice da „pruže odgovarajuću pomoć roditeljima i zakonskim starateljima u izvršavanju njihovih odgovornosti u pogledu podizanja deteta“ (član 18 stav 2 Konvencije).

(f) smeštanje u samicu, izolaciju ili ponižavajuće ili degradirajuće uslove lišenja slobode; i

(g) psihološko vršnjačko nasilje i šikaniranje (*hazing*)⁸ od strane odraslih ili druge dece, uključujući putem informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT), kao što su mobilni telefoni i internet (poznato kao „sajber nasilje“).

22. Fizičko nasilje. Ono obuhvata fizičko nasilje sa smrtnim i nesmrtnim ishodom. Komitet smatra da fizičko nasilje obuhvata:

(a) svako telesno kažnjavanje i sve druge oblike mučenja, surovog, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; i

(b) fizičko vršnjačko nasilje i inicijacijsko zlostavljanje (*hazing*) od strane odraslih i druge dece.

23. Deca sa invaliditetom mogu biti izložena posebnim oblicima fizičkog nasilja, kao što su:

(a) prinudna sterilizacija, naročito devojčica;

(b) nasilje prikriveno kao lečenje (na primer, elektrokonvulzivna terapija (ECT) i elektrošokovi koji se primenjuju kao „averzivna terapija“ radi kontrole ponašanja dece); i

(c) namerno izazivanje invaliditeta kod dece radi njihove eksploatacije kroz prosjačenje na ulici ili na drugim mestima.

24. Telesno kažnjavanje. U Opštem komentaru br. 8 (stav 11), Komitet je definisao „telesno“ ili „fizičko“ kažnjavanje kao svako kažnjavanje pri kojem se primenjuje fizička sila sa namerom da se izazove određeni stepen bola ili nelagodnosti, ma koliko blag bio. Ono se najčešće sastoji od udaranja dece („pljeskanje“, „šamaranje“, „batine“), rukom ili nekim predmetom – bičem, štapom, kaišem, cipelom, drvenom varjačom i slično. Međutim, može obuhvatati i, na primer, šutiranje, drmusanje ili bacanje deteta, grebanje, štipanje, ujedanje, čupanje za kosu ili udaranje po ušima, udaranje prutom, primoravanje deteta da ostane u neudobnom položaju, paljenje, oparivanje ili prisilno gutanje. Po mišljenju Komiteta, telesno kažnjavanje je uvek ponižavajuće. Drugi posebni oblici telesnog kažnjavanja navedeni su u Izveštaju nezavisnog eksperta za Studiju Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom (A/61/299, st. 56, 60. i 62).

25. Seksualno zlostavljanje i eksploatacija. Seksualno zlostavljanje i eksploatacija obuhvataju:

⁸ „Hazing“ označava rituale i druge aktivnosti koje uključuju uznemiravanje, nasilje ili ponižavanje i koje se koriste kao način primanja osobe u neku grupu.

(a) navođenje ili prisiljavanje deteta da učestvuje u bilo kojoj protivpravnoj ili psihološki štetnoj seksualnoj aktivnosti;⁹

(b) korišćenje dece u komercijalnoj seksualnoj eksploataciji;

(c) korišćenje dece u audio ili vizuelnim prikazima seksualnog zlostavljanja dece;

(d) dečju prostituciju, seksualno ropstvo, seksualnu eksploataciju u putovanjima i turizmu, trgovinu decom (unutar države i između država), prodaju dece u svrhu seksualne eksploatacije i prinudni brak. Mnoga deca doživljavaju seksualnu viktimizaciju koja nije praćena primenom fizičke sile ili ograničavanjem slobode, ali koja je, uprkos tome, psihološki invazivna, eksploatatorska i traumatična.

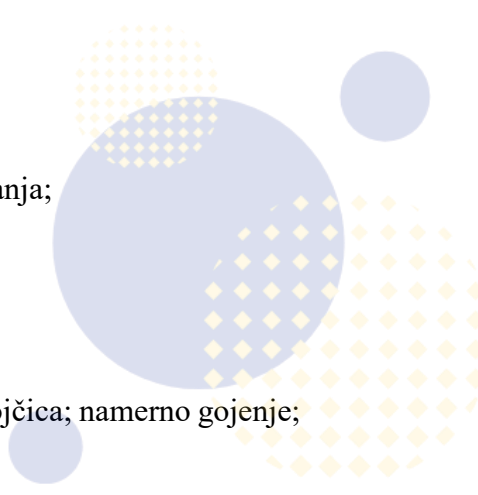
26. Mučenje i nečovečno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje. Ovo obuhvata sve oblike nasilja nad decom radi iznuđivanja priznanja, vanskudskog kažnjavanja dece zbog protivpravnog ili nepoželjnog ponašanja ili primoravanja dece da učestvuju u aktivnostima protiv svoje volje. Takvo nasilje najčešće primenjuju policija i drugi organi za sprovođenje zakona, osoblje rezidencijalnih i drugih ustanova, kao i lica koja imaju vlast nad decom, uključujući i nedržavne oružane aktere. Žrtve su često deca koja su marginalizovana, u nepovoljnom položaju i diskriminisana, i koja nemaju zaštitu odraslih odgovornih za zaštitu njihovih prava i najboljih interesa. To obuhvata decu u sukobu sa zakonom, decu koja žive ili rade na ulici, decu koja pripadaju manjinama i autohtonim narodima, kao i decu bez pratnje. Brutalnost takvih postupaka često dovodi do doživotnih fizičkih i psiholoških posledica i socijalnog stresa.

27. Nasilje među decom. Ono obuhvata fizičko, psihološko i seksualno nasilje, koje se često ispoljava kroz vršnjačko nasilje koje deca vrše nad drugom decom, neretko u grupama. Takvo nasilje ne narušava samo fizički i psihološki integritet i dobrobit deteta u neposrednom trenutku, već često ima ozbiljne posledice po njegov razvoj, obrazovanje i socijalnu integraciju na srednji i dugi rok. Nasilje koje vrše omladinske bande takođe ostavlja teške posledice po decu, bilo da su žrtve ili učesnici. Iako su neposredni izvršioci deca, uloga odraslih odgovornih za njih od presudnog je značaja u svim nastojanjima da se na takvo nasilje odgovarajuće reaguje i da se ono spreči, vodeći računa da preduzete mere ne pogoršaju nasilje primenom kaznenog pristupa i odgovaranjem na nasilje novim nasiljem.

28. Samopovređivanje. Ono obuhvata poremećaje ishrane, upotrebu i zloupotrebu psihoaktivnih supstanci, samopovređivanje, suicidalne misli, pokušaje samoubistva i izvršeno samoubistvo. Samoubistva među adolescentima predstavljaju pitanje koje naročito zabrinjava Komitet.

29. Štetni običaji. One obuhvataju, ali se ne ograničavaju na:

⁹ Seksualno zlostavljanje obuhvata svaku seksualnu aktivnost koju odrasla osoba nameće detetu, od koje dete ima pravo na zaštitu u skladu sa krivičnim pravom. Seksualne aktivnosti se smatraju zlostavljanjem i kada ih nad detetom izvrši drugo dete, ukoliko je dete učinilac znatno starije od deteta žrtve ili koristi moć, pretnju ili druga sredstva prinude. Seksualne aktivnosti između dece ne smatraju se seksualnim zlostavljanjem ako su deca starija od uzrasta koji je država članica odredila kao granicu za dobrovoljne seksualne odnose.

-
- (a) telesno kažnjavanje i druge surove ili ponižavajuće oblike kažnjavanja;
 - (b) genitalno sakaćenje žena;
 - (c) amputacije, vezivanje, ožiljavanje, spaljivanje i žigosanje;
 - (d) nasilne i ponižavajuće inicijacijske obrede; prinudno hranjenje devojčica; namerno gojenje; testiranje nevinosti (pregled genitalija devojčica);
 - (e) prinudni brak i rani brak;
 - (f) „zločine iz časti“; nasilne akte „odmazde“ (kada se sukobi između različitih grupa prelamaju preko dece strana u sukobu); ubistva i nasilje povezani sa mirazom;
 - (g) optužbe za „veštičarenje“ i s njima povezane štetne prakse, kao što je „isterivanje đavola“;
 - (h) uklanjanje resice mekog nepca (*uvulectomy*) i vađenje zuba.

30. Nasilje u masovnim medijima. Masovni mediji, naročito tabloidi i senzacionalistička štampa, skloni su da ističu šokantne događaje i tako stvaraju pristrasnu i stereotipnu sliku o deci, posebno o deci i adolescentima u nepovoljnom položaju, koji se često predstavljaju kao nasilni ili delinkventni samo zato što se ponašaju ili oblače drugačije. Takvi podstaknuti stereotipi otvaraju put državnim politikama zasnovanim na kaznenom pristupu, koje mogu uključivati nasilje kao odgovor na pretpostavljene ili stvarne presteupe dece i mladih.

31. Nasilje putem informaciono-komunikacionih tehnologija.¹⁰

Rizici po zaštitu dece u vezi sa informaciono-komunikacionim tehnologijama (IKT) obuhvataju sledeće međusobno povezane oblasti:

- (a) seksualno zlostavljanje dece radi stvaranja vizuelnih i audio prikaza seksualnog zlostavljanja dece, uz korišćenje interneta i drugih informaciono-komunikacionih tehnologija;
- (b) fotografisanje, izrada, omogućavanje fotografisanja, distribucija, prikazivanje, posedovanje ili oglašavanje nepristojnih fotografija ili pseudofotografija („morfovanje“) i video-snimaka dece, kao i materijala kojima se ismeva pojedino dete ili određene grupe dece;
- (c) deca kao korisnici informaciono-komunikacionih tehnologija:
 - (i) kao primaoci informacija, deca mogu biti izložena stvarno ili potencijalno štetnim reklamama, neželjenim elektronskim porukama (*spam*), sponzorstvima, ličnim podacima i

¹⁰ Informacione tehnologije, kao što su internet i mobilni telefoni, imaju veliki potencijal kao pozitivna sredstva za zaštitu dece i za prijavljivanje sumnje na nasilje ili zlostavljanje, odnosno njihovog izvršenja. Potrebno je stvoriti zaštitno okruženje kroz regulisanje i nadzor informacionih tehnologija, uključujući osnaživanje dece da ih bezbedno koriste.

sadržajima koji su agresivni, nasilni, puni mržnje, pristrasni, rasistički, pornografski,¹¹ nepoželjni i/ili obmanjujući;

(ii) kao deca koja putem informaciono-komunikacionih tehnologija stupaju u kontakt sa drugima, mogu biti izložena vršnjačkom nasilju, uznemiravanju ili proganjanju (*child luring*) i/ili prinudi, obmani ili nagovaranju da se van interneta sastanu sa nepoznatim osobama, da budu vrbovana (*grooming*) radi uključivanja u seksualne aktivnosti i/ili radi davanja ličnih podataka;

(iii) kao aktivni korisnici, deca mogu učestvovati u vršnjačkom nasilju ili uznemiravanju drugih, igrati igre koje negativno utiču na njihov psihološki razvoj, stvarati i postavljati neprimerene seksualne sadržaje, davati obmanjujuće informacije ili savete i/ili se uključivati u nezakonito preuzimanje sadržaja, hakovanje, kockanje, finanske prevare i/ili terorizam.¹²

32. Institucionalna i sistemska kršenja prava deteta. Organi vlasti na svim nivoima države koji su odgovorni za zaštitu dece od svih oblika nasilja mogu neposredno ili posredno nanositi štetu zbog nedostatka delotvornih mehanizama za sprovođenje obaveza iz Konvencije. Takvi propusti obuhvataju neusklađivanje ili neizmenu zakonodavstva i drugih propisa, neadekvatnu primenu zakona i drugih propisa, kao i nedovoljno obezbeđivanje materijalnih, tehničkih i ljudskih resursa i kapaciteta potrebnih za prepoznavanje, sprečavanje i reagovanje na nasilje nad decom. Propust postoji i kada mere i programi ne raspolažu dovoljnim sredstvima za procenu, praćenje i vrednovanje napretka ili nedostataka aktivnosti usmerenih na okončanje nasilja nad decom. Takođe, prilikom obavljanja određenih poslova, stručna lica mogu povrediti pravo deteta na zaštitu od nasilja, na primer kada svoje odgovornosti izvršavaju na način kojim zanemaruju najbolje interese deteta, njegove stavove i ciljeve njegovog razvoja.

2. „... dok je pod brigom...”

33. Definicija „lica koja se brinu o detetu“. Komitet smatra da su, uz poštovanje razvojnih mogućnosti i postepenog sticanja autonomije deteta, sva ljudska bića mlađa od 18 godina ipak „pod brigom“ nekoga ili bi to trebalo da budu. Postoje samo tri moguća položaja dece: da su emancipovana,¹³ da su pod brigom primarnih ili zamenskih staralaca ili da su pod faktičkom brigom države. Izraz „lica koja se staraju o detetu“, na koji se upućuje u članu 19 stav 1 kao na „roditelja(e), zakonskog staratelja ili bilo koje drugo lice koje se stara o detetu“, obuhvata sva

¹¹ Izloženost pornografiji može dovesti do porasta seksualnog zlostavljanja među decom, jer deca izložena pornografiji pokušavaju da u praksi ponove ono što su videla sa mlađom decom ili decom kojoj imaju lak pristup i nad kojom imaju kontrolu.

¹² Prilagođeno prema tabeli razvijenoj u okviru projekta *EUKids Online*, citiranoj u *AUPs in Context: Establishing Safe and Responsible Online Behaviours* (Becta, 2009), str. 6. Videti i *Rio Declaration and Call for Action to Prevent and Stop Sexual Exploitation of Children and Adolescents*.

¹³ U skladu sa ranijom preporukom Komiteta državama članicama da podignu minimalnu starosnu granicu za brak na 18 godina i za devojčice i za dečake (Opšti komentar br. 4 (2003), stav 20), i imajući u vidu njihovu posebnu ranjivost na zlostavljanje, Komitet smatra da se član 19 primenjuje i na decu mlađu od 18 godina koja su punoletstvo ili emancipaciju stekla sklapanjem ranog i/ili prinudnog braka.

lica koja imaju jasnu i priznatu pravnu, profesionalno-etičku i/ili kulturnu odgovornost za bezbednost, zdravlje, razvoj i dobrobit deteta, prvenstveno: roditelje, hranitelje, usvojitelje, staraoce u okviru *kafalah*-a prema islamskom pravu, staratelje, članove šire porodice i zajednice; zaposlene u obrazovanju, školama i ustanovama za rano detinjstvo; lica koja roditelji angažuju za čuvanje dece; trenere u sportu i rekreaciji, uključujući rukovodioce omladinskih grupa; poslodavce ili neposredne rukovodioce na radnom mestu; kao i osoblje ustanova (državnih ili nedržavnih) koje se nalazi u ulozi lica koja se staraju o detetu, na primer odgovorne odrasle osobe u zdravstvenim ustanovama, ustanovama sistema krivičnog prava za decu i dnevnim i rezidencijalnim ustanovama za brigu o deci. U slučaju dece bez pratnje, država je faktički staralac.

34. Definicija okruženja u kojima se pruža briga. Okruženja u kojima se pruža briga jesu mesta na kojima deca provode vreme pod nadzorom svog „stalnog“ primarnog staraoca (kao što je roditelj ili staratelj) ili zamenskog odnosno „privremenog“ staraoca (kao što je nastavnik ili vođa omladinske grupe), bilo kratkotrajno, dugotrajno, povremeno ili jednokratno. Deca često prelaze iz jednog okruženja u drugo, ali njihova bezbednost tokom tih prelazaka i dalje ostaje odgovornost primarnog staraoca, neposredno ili putem koordinacije i saradnje sa zamenskim staraocem (na primer pri odlasku i povratku iz škole ili prilikom donošenja vode, goriva, hrane ili stočne hrane). Smatra se da su deca „pod brigom“ primarnog ili zamenskog staraoca i kada se fizički nalaze bez neposrednog nadzora u takvom okruženju, na primer kada se igraju van vidokruga odraslih ili bez nadzora koriste internet. Uobičajena okruženja u kojima se pruža briga obuhvataju porodični dom, škole i druge obrazovne ustanove, ustanove za rano detinjstvo, centre za boravak dece nakon škole, objekte za slobodno vreme, sport, kulturu i rekreaciju, verske ustanove i bogomolje. U zdravstvenim, rehabilitacionim i ustanovama za pružanje nege, na radnom mestu i u ustanovama pravosuđa, deca su pod staranjem stručnih lica ili državnih aktera koji su dužni da poštuju najbolje interese deteta i obezbede njegova prava na zaštitu, dobrobit i razvoj. Treću vrstu okruženja u kojima takođe mora biti obezbeđena zaštita, dobrobit i razvoj dece čine susedstva, lokalne zajednice, kao i kampovi ili naselja za izbeglice i lica raseljena usled sukoba i/ili prirodnih katastrofa.¹⁴

35. Deca bez očiglednog primarnog ili zamenskog staraoca. Član 19 primenjuje se i na decu koja nemaju primarnog ili zamenskog staraoca ili drugo lice kojem je poverena zaštita i dobrobit deteta, kao što su, na primer, deca u domaćinstvima čiji su nosioci deca, deca koja žive ili rade na ulici, deca roditelja migranata ili deca bez pratnje izvan zemlje porekla.¹⁵ Država članica je dužna da preuzme odgovornost kao faktički staralac ili kao lice „koje se stara o detetu“, čak i kada se ta deca ne nalaze u formalnim oblicima brige, kao što su hraniteljske porodice, grupni domovi ili ustanove nevladinih organizacija. Država članica ima obavezu da „detetu obezbedi zaštitu i brigu koje su neophodne za njegovu dobrobit“ (član 3 stav 2) i da „obezbedi alternativnu brigu“ svakom „detetu koje je privremeno ili trajno lišeno porodične sredine“ (član 20). Postoje različiti načini da se ovoj deci obezbede njihova prava, pri čemu prednost treba dati porodičnom ili porodičnom sličnom obliku brige, uz pažljivu procenu rizika od izloženosti nasilju.

36. Učinioci nasilja. Deca mogu biti izložena nasilju od strane primarnih ili zamenskih staralaca i/ili drugih lica od kojih ih njihovi staraoci nisu zaštitili (na primer suseda, vršnjaka ili nepoznatih osoba). Pored toga, deca su izložena riziku od nasilja u mnogim okruženjima u

¹⁴ Studija Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom opisuje okruženja u kojima dolazi do nasilja nad decom; videti i detaljne smernice sadržane u Smernicama za alternativnu brigu o deci.

¹⁵ Kako je definisano u Opštem komentaru Komiteta br. 6 (2005) o postupanju prema deci bez pratnje i razdvojenoj deci izvan zemlje porekla, stav 7.

kojima stručna lica i državni akteri često zloupotrebljavaju svoj položaj prema deci, kao što su škole, rezidencijalne ustanove, policijske stanice ili pravosudne ustanove. Sve ove situacije potpadaju pod domašaj člana 19, koji nije ograničen isključivo na nasilje koje vrše lica koja se staraju o detetu u privatnom okruženju.

3. „... preduzeće...”

37. „Preduzeće“ (*shall take*) je izraz koji državama članicama ne ostavlja nikakav prostor za slobodnu procenu. Shodno tome, države članice imaju strogu obavezu da preduzmu „sve odgovarajuće mere“ radi potpunog ostvarivanja ovog prava za svu decu.

4. „... sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere”

38. Opšte mere sprovođenja i praćenja. Komitet skreće pažnju državama članicama na Opšti komentar br. 5 (2003) o opštim merama za sprovođenje Konvencije o pravima deteta.¹⁶ Komitet takođe upućuje države članice na svoj Opšti komentar br. 2 (2002) o ulozi nezavisnih nacionalnih institucija za ljudska prava u unapređivanju i zaštiti prava deteta. Ove mere sprovođenja i praćenja od suštinskog su značaja za ostvarivanje člana 19 u praksi.

39. „Sve odgovarajuće... mere“. Izraz „odgovarajuće“ odnosi se na širok spektar mera koje obuhvataju sve sektore državne uprave i koje moraju biti primenjene i delotvorne kako bi se sprečili svi oblici nasilja i na njih odgovorilo. Izraz „odgovarajuće“ ne može se tumačiti kao prihvatanje pojedinih oblika nasilja. Potreban je integrisan, koherentan, interdisciplinarni i koordinisan sistem koji obuhvata celokupan skup mera utvrđenih u članu 19 stav 1, kroz čitav spektar intervencija navedenih u stavu 2. Izolovani programi i aktivnosti koji nisu uključeni u održivu i koordinisanu državnu politiku i odgovarajuće institucionalne strukture imaće ograničene efekte. Participacija dece od suštinskog je značaja u razvoju, praćenju i vrednovanju ovde opisanih mera.

40. Zakonodavne mere obuhvataju kako zakonodavstvo, uključujući budžet, tako i mere za njegovo sprovođenje i izvršenje. One obuhvataju nacionalne, pokrajinske i lokalne zakone, kao i sve relevantne podzakonske propise, kojima se uređuju okviri, sistemi, mehanizmi, kao i uloge i odgovornosti nadležnih organa i odgovornih službenih lica.

41. Države članice koje to još nisu učinile moraju:

(a) ratifikovati oba Opciona protokola uz Konvenciju, kao i druge međunarodne i regionalne instrumente za zaštitu ljudskih prava koji pružaju zaštitu deci, uključujući Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom i njen Opcioni protokol, kao i Konvenciju protiv torture i drugih surovih, nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;

¹⁶ Videti naročito Opšti komentar br. 5 (2003) o opštim merama za sprovođenje Konvencije o pravima deteta, stavovi 9. (opšti raspon mera za sprovođenje), 13. i 15. (povlačenje rezervi), i 66. i 67. (širenje Konvencije).

(b) preispitati i povući izjave i rezerve koje su protivne predmetu i cilju Konvencije ili su na drugi način protivne međunarodnom pravu;

(c) unaprediti saradnju sa ugovornim telima i drugim mehanizmima za zaštitu ljudskih prava;

(d) preispitati i izmeniti domaće zakonodavstvo u skladu sa članom 19 i njegovom primenom u okviru celovitog pristupa Konvencije, uspostavljanjem sveobuhvatne politike u oblasti prava deteta i obezbeđivanjem apsolutne zabrane svih oblika nasilja nad decom u svim okruženjima, kao i delotvornih i odgovarajućih sankcija za učinioce;¹⁷

(e) obezbediti odgovarajuća budžetska sredstva za sprovođenje zakonodavstva i svih drugih mera usvojenih radi okončanja nasilja nad decom;

(f) obezbediti zaštitu dece žrtava i svedoka i delotvoran pristup pravnim lekovima i reparaciji;

(g) obezbediti da odgovarajuće zakonodavstvo pruža adekvatnu zaštitu dece u vezi sa medijima i informaciono-komunikacionim tehnologijama (IKT);

(h) uspostaviti i sprovoditi socijalne programe radi promovisanja optimalnog pozitivnog podizanja dece, pružanjem, putem integrisanih usluga, neophodne podrške detetu i licima koja se staraju o detetu;

(i) obezbediti primenu zakona i vođenje sudskih postupaka na način prilagođen detetu, uključujući pravna sredstva koja su dostupna deci kada su njihova prava povređena;

(j) uspostaviti i podržati nezavisnu nacionalnu instituciju za prava deteta.

42. Administrativne mere treba da odražavaju obavezu države da uspostavi politike, programe i sisteme praćenja i nadzora potrebne za zaštitu deteta od svih oblika nasilja. One obuhvataju:

(a) Na nacionalnom i lokalnom nivou vlasti:

(i) uspostavljanje koordinacionog tela u okviru državne uprave za koordinaciju strategija i usluga zaštite dece;

(ii) utvrđivanje uloga, odgovornosti i međusobnih odnosa učesnika u međuresornim koordinacionim telima, radi delotvornog upravljanja, praćenja i obezbeđivanja odgovornosti organa zaduženih za sprovođenje mera na nacionalnom i podnacionalnom nivou;

(iii) obezbeđivanje da proces decentralizacije usluga garantuje njihov kvalitet, odgovornost i pravičnu raspodelu;

¹⁷ U kontekstu „sankcija“, izraz „učinioci“ ne obuhvata decu koja nanose štetu sama sebi. Postupanje prema deci koja nanose štetu drugoj deci mora biti obrazovnog i terapijskog karaktera.

(iv) uspostavljanje sistematičnih i transparentnih budžetskih postupaka radi najboljeg korišćenja sredstava opredeljenih za zaštitu dece, uključujući prevenciju;

(v) uspostavljanje sveobuhvatnog i pouzdanog nacionalnog sistema prikupljanja podataka radi sistematskog praćenja i vrednovanja sistema (analiza uticaja), usluga, programa i postignutih rezultata na osnovu pokazatelja usklađenih sa univerzalnim standardima, prilagođenih i vođenih lokalno utvrđenim ciljevima i zadacima;

(vi) pružanje podrške nezavisnim nacionalnim institucijama za ljudska prava i podsticanje uspostavljanja posebnih mandata za prava deteta, kao što je zaštitnik prava deteta (*ombudsman za prava deteta*), tamo gde oni još ne postoje.¹⁸

(b) Na nivou državnih organa, stručnih institucija i organizacija civilnog društva:

(i) razvijanje i sprovođenje (kroz participativne procese koji podstiču osećaj odgovornosti i održivost):

a. politika zaštite dece unutar pojedinačnih institucija i između različitih institucija;

b. profesionalnih etičkih kodeksa, protokola, memoranduma o razumevanju i standarda pružanja usluga za sve službe i okruženja u kojima se pruža briga o deci (uključujući dnevne boravke, škole, bolnice, sportske klubove, rezidencijalne ustanove i dr.);

(ii) uključivanje visokoškolskih obrazovnih i ustanova za stručno usavršavanje u inicijative za zaštitu dece;

(iii) podsticanje kvalitetnih istraživačkih programa.

43. Socijalne mere treba da odražavaju opredeljenost države za ostvarivanje prava deteta na zaštitu i da obezbede osnovne i ciljane usluge. Njih mogu pokretati i sprovoditi i državni organi i organizacije civilnog društva, pod odgovornošću države. Takve mere obuhvataju:

(a) Mere socijalne politike radi smanjenja rizika i sprečavanja nasilja nad decom, na primer:

(i) uključivanje mera za brigu o deci i njihovu zaštitu u redovne sisteme socijalne politike;

(ii) utvrđivanje i sprečavanje faktora i okolnosti koje otežavaju pristup uslugama i puno ostvarivanje prava ranjivih grupa (između ostalog, dece autohtonih naroda, dece pripadnika manjina i dece sa invaliditetom);

(iii) strategije za smanjenje siromaštva, uključujući finansijsku i socijalnu podršku porodicama u riziku;

(iv) politike u oblasti javnog zdravlja i bezbednosti, stanovanja, zapošljavanja i obrazovanja;

(v) unapređivanje pristupa zdravstvenim, socijalnim i pravosudnim uslugama;

¹⁸ Videti Opšti komentar br. 2, naročito stavove 1, 2, 4. i 19.

(vi) planiranje „gradova po meri deteta“;

(vii) smanjenje potražnje za alkoholom, ilegalnim drogama i oružjem, kao i njihove dostupnosti;

(viii) saradnju sa masovnim medijima i industrijom informaciono-komunikacionih tehnologija radi izrade, promovisanja i primene globalnih standarda za brigu o deci i njihovu zaštitu;

(ix) izradu smernica za zaštitu dece od informacija i materijala koje proizvode masovni mediji, a kojima se ne poštuju ljudsko dostojanstvo i integritet deteta, ukidanje stigmatizujućeg jezika, uzdržavanje od objavljivanja izveštaja kojima se dete ponovo viktimizuje u vezi sa događajima u porodici ili na drugim mestima koja ga se tiču, kao i promovisanje profesionalnih metoda istraživanja zasnovanih na korišćenju različitih izvora koje mogu ispitati sve uključene strane;

(x) stvaranje mogućnosti da deca izraze svoje stavove i očekivanja u medijima i da ne budu uključena samo u programe namenjene deci, već i u pripremu i emitovanje svih vrsta informacija, uključujući uloge reportera, analitičara i komentatora, kako bi se u javnosti promovisala odgovarajuća slika o deci i detinjstvu.

(b) Socijalne programe za individualnu podršku detetu, kao i za podršku porodici deteta i drugim licima koja se staraju o detetu radi obezbeđivanja optimalnog pozitivnog podizanja deteta, na primer:

(i) Za decu: usluge brige o deci, programe ranog razvoja deteta i programe boravka nakon nastave; dečje i omladinske grupe i klubove; savetodavnu podršku deci koja se suočavaju sa teškoćama (uključujući samopovređivanje); besplatne telefonske linije za pomoć deci koje rade 24 časa dnevno i u kojima rade obučena lica; usluge hraniteljstva koje podležu periodičnoj reviziji;

(ii) Za porodice i druga lica koja se staraju o deci: grupe za uzajamnu pomoć u lokalnoj zajednici radi rešavanja psihosocijalnih i ekonomskih izazova (na primer, grupe za podršku roditeljima i grupe za mikrokreditiranje); programe socijalne zaštite radi unapređenja životnog standarda porodica, uključujući neposredna davanja deci određenog uzrasta; savetodavnu podršku licima koja se staraju o deci, a koja imaju teškoće u vezi sa zaposlenjem, stanovanjem i/ili podizanjem dece; terapijske programe (uključujući grupe za uzajamnu pomoć) namenjene licima koja se staraju o deci i suočavaju se sa problemima porodičnog nasilja, zavisnosti od alkohola ili droga ili drugim potrebama u oblasti mentalnog zdravlja.

44. Obrazovne mere treba da budu usmerene na stavove, tradiciju, običaje i obrasce ponašanja koji opravdavaju i podstiču nasilje nad decom. One treba da podstiču otvorenu raspravu o nasilju, uključujući učešće medija i civilnog društva. Treba da razvijaju životne veštine, znanja i participaciju dece, kao i da unapređuju kapacitete lica koja se staraju o deci i stručnjaka koji rade sa decom. Njih mogu pokretati i sprovoditi i državni organi i organizacije civilnog društva, pod odgovornošću države. Konkretni primeri obuhvataju, između ostalog:

(a) Za sve relevantne aktere: programe javnog informisanja, uključujući kampanje za podizanje svesti, uz učešće javnih ličnosti i medija, radi promovisanja pozitivnog podizanja dece i suprotstavljanja negativnim društvenim stavovima i praksama koji opravdavaju ili podstiču nasilje; širenje Konvencije, ovog opšteg komentara i izveštaja država članica u

formatima prilagođenim deci i pristupačnim svim korisnicima; mere podrške obrazovanju i savetovanju o zaštiti u kontekstu informaciono-komunikacionih tehnologija;

(b) *Za decu*: pružanje tačnih, pristupačnih i uzrastu primerenih informacija i osnaživanje u pogledu životnih veština, samozaštite i posebnih rizika, uključujući rizike povezane sa informaciono-komunikacionim tehnologijama, kao i razvijanje pozitivnih vršnjačkih odnosa i suzbijanje vršnjačkog nasilja; osnaživanje u pogledu prava deteta uopšte, a naročito prava da bude saslušano i da se njegovi stavovi ozbiljno uzmu u obzir, kroz školski program i na druge načine;

(c) *Za porodice i zajednice*: obrazovanje roditelja i drugih lica koja se staraju o deci o pozitivnom podizanju dece; pružanje tačnih i pristupačnih informacija o posebnim rizicima i o tome kako saslušati decu i ozbiljno uzeti u obzir njihove stavove;

(d) *Za stručnjake i institucije (državne organe i organizacije civilnog društva)*:

(i) obezbeđivanje početne i kontinuirane opšte i specijalizovane obuke u skladu sa ulogom koju obavljaju (uključujući međusektorsku obuku kada je to potrebno) o pristupu članu 19 zasnovanom na pravima deteta i njegovoj primeni u praksi, namenjene svim stručnim i drugim licima koja rade sa decom i za decu (uključujući nastavnike na svim nivoima obrazovanja, socijalne radnike, lekare, medicinske sestre i druge zdravstvene radnike, psihologe, advokate, sudije, policijske službenike, službenike probacije i zaposlene u kazneno-popravnim ustanovama, novinare, radnike u zajednici, osoblje rezidencijalnih ustanova, državne službenike i javne funkcionere, službenike za azil, kao i tradicionalne i verske vođe);

(ii) razvijanje zvanično priznatih sistema sertifikacije u saradnji sa obrazovnim ustanovama i stručnim udruženjima radi uređivanja i priznavanja takve obuke;

(iii) obezbeđivanje da Konvencija bude sastavni deo nastavnih programa svih stručnjaka za koje se očekuje da rade sa decom i za decu;

(iv) pružanje podrške „**školama po meri deteta**“ i drugim inicijativama koje, između ostalog, uključuju poštovanje participacije dece;

(v) podsticanje istraživanja u oblasti brige o deci i njihove zaštite.

B. Član 19 stav 2

„Takve mere zaštite treba da, kada je to primereno, obuhvate...”

45. Spektar intervencija. Celovit sistem zaštite dece zahteva obezbeđivanje sveobuhvatnih i integrisanih mera koje obuhvataju sve faze navedene u članu 19 stav 2, uz uvažavanje sociokulturnih tradicija i pravnog sistema odgovarajuće države članice.¹⁹

¹⁹ Takođe treba uzeti u obzir detaljne smernice sadržane u Smernicama za alternativnu brigu o deci u svakoj fazi postupanja.

46. Prevencija. Komitet najozbiljnije naglašava da zaštita dece mora započeti proaktivnim sprečavanjem svih oblika nasilja, kao i izričitom zabranom svih oblika nasilja. Države su dužne da usvoje sve neophodne mere kako bi obezbedile da odrasli odgovorni za brigu o deci, njihovo usmeravanje i podizanje poštuju i štite prava deteta. Prevencija obuhvata mere u oblasti javnog zdravlja i druge mere kojima se pozitivno promoviše podizanje dece zasnovano na poštovanju i oslobođeno nasilja, namenjeno svoj deci, kao i mere usmerene na osnovne uzroke nasilja na nivou deteta, porodice, učinioca, zajednice, institucije i društva. U razvoju i sprovođenju sistema zaštite dece od presudnog je značaja da se trajno daje prioritet opštoj (primarnoj) i ciljanoj (sekundarnoj) prevenciji. Preventivne mere dugoročno daju najveće rezultate. Međutim, opredeljenost za prevenciju ne umanjuje obavezu država da delotvorno reaguju kada do nasilja ipak dođe.

47. Mere prevencije obuhvataju, između ostalog:

(a) Za sve relevantne aktere:

- (i) osporavanje stavova koji održavaju toleranciju i opravdavanje svih oblika nasilja, uključujući nasilje zasnovano na polu, rasi, boji kože, veri, etničkom ili socijalnom poreklu, invaliditetu i drugim neravnotežama u odnosima moći;
- (ii) širenje informacija o celovitom i pozitivnom pristupu zaštiti dece sadržanom u Konvenciji, putem kreativnih javnih kampanja, škola i vršnjačke edukacije, obrazovnih inicijativa u porodici, zajednici i institucijama, stručnjaka i profesionalnih udruženja, nevladinih organizacija i civilnog društva;
- (iii) razvijanje partnerstava sa svim sektorima društva, uključujući samu decu, nevladine organizacije i medije.

(b) Za decu:

- (i) upisivanje sve dece u matične knjige radi olakšavanja njihovog pristupa uslugama i postupcima za ostvarivanje pravne zaštite;
- (ii) pružanje podrške deci da zaštite sebe i svoje vršnjake kroz upoznavanje sa svojim pravima, razvoj socijalnih veština i strategija osnaživanja primerenih njihovom uzrastu;
- (iii) sprovođenje programa mentorstva (*mentoring*) kojima se odgovorne osobe od poverenja uključuju u život dece za koju je utvrđeno da im je potrebna dodatna podrška, izvan one koju im pružaju lica koja se o njima staraju.

(c) Za porodice i zajednice:

- (i) pružanje podrške roditeljima i drugim licima koja se staraju o deci kako bi razumeli, prihvatili i primenjivali dobre prakse u podizanju dece, zasnovane na poznavanju prava deteta, razvoja deteta i tehnika pozitivne discipline, radi jačanja sposobnosti porodice da detetu obezbedi brigu u bezbednom okruženju;
- (ii) obezbeđivanje prenatalnih i postnatalnih usluga, programa kućnih poseta, kvalitetnih programa ranog razvoja deteta i programa za ostvarivanje prihoda namenjenih grupama u nepovoljnom položaju;

(iii) jačanje povezanosti između službi za zaštitu mentalnog zdravlja, službi za lečenje bolesti zavisnosti i službi za zaštitu dece;

(iv) obezbeđivanje programa predaha (*respite programmes*) i centara za podršku porodici namenjenih porodicama koje se nalaze u naročito teškim životnim okolnostima;

(v) obezbeđivanje sigurnih kuća i kriznih centara za roditelje (pretežno žene) koji su preživeli nasilje u porodici i za njihovu decu;

(vi) pružanje pomoći porodici usvajanjem mera kojima se unapređuje porodično jedinstvo i obezbeđuje puno ostvarivanje i uživanje prava deteta u privatnom okruženju, uz uzdržavanje od neopravdanog mešanja u privatne i porodične odnose deteta, u zavisnosti od okolnosti.²⁰

(d) *Za stručnjake i institucije (državne organe i organizacije civilnog društva):*

(i) prepoznavanje mogućnosti za prevenciju i unapređivanje politika i prakse na osnovu istraživanja i prikupljenih podataka;

(ii) sprovođenje, kroz participativni proces, politika i procedura zaštite dece zasnovanih na pravima deteta, kao i profesionalnih etičkih kodeksa i standarda pružanja usluga;

(iii) sprečavanje nasilja u ustanovama za brigu o deci i u ustanovama pravosuđa, između ostalog, razvojem i sprovođenjem usluga u zajednici, kako bi se institucionalni smeštaj i lišenje slobode primenjivali isključivo kao krajnja mera i samo kada je to u najboljem interesu deteta.

48. Identifikacija.²¹ Ona obuhvata utvrđivanje faktora rizika za pojedinu decu ili grupe dece i lica koja se o njima staraju (radi pokretanja ciljanih preventivnih aktivnosti), kao i prepoznavanje znakova stvarnog zlostavljanja (radi pokretanja odgovarajuće intervencije što je ranije moguće). To zahteva da sva lica koja dolaze u kontakt sa decom budu upoznata sa faktorima rizika i pokazateljima svih oblika nasilja, da dobiju smernice o tome kako da tumače te pokazatelje i da poseduju potrebno znanje, spremnost i sposobnost da preduzmu odgovarajuće mere (uključujući pružanje hitne zaštite). Deci treba pružiti što je moguće više prilika da ukažu na probleme u nastajanju pre nego što prerastu u kriznu situaciju, kao i omogućiti odraslima da takve probleme prepoznaju i na njih reaguju čak i kada dete izričito ne zatraži pomoć. Posebna pažnja potrebna je kada je reč o marginalizovanim grupama dece koja su naročito ranjiva zbog alternativnih načina komunikacije, ograničene pokretljivosti i/ili uvreženog mišljenja da nisu sposobna da izraze svoje stavove, kao što su deca sa invaliditetom. Potrebno je obezbediti razumno prilagođavanje kako bi ona mogla da komuniciraju i ukažu na probleme ravnopravno sa drugima.

²⁰ Videti: Komitet za ljudska prava, Opšti komentar br. 17 (1989) o pravima deteta; Evropski sud za ljudska prava, *Olsson protiv Švedske (br. 1)*, presuda od 24. marta 1988, Serija A br. 130, stav 81; Interamerički sud za ljudska prava, *Velásquez Rodríguez protiv Hondurasa*, presuda o meritumu od 29. jula 1988, Serija C, br. 4, stav 172.

²¹ Stavovi 48. i naredni mogu se primeniti i na postupke u neformalnim i običajnim sistemima pravde.

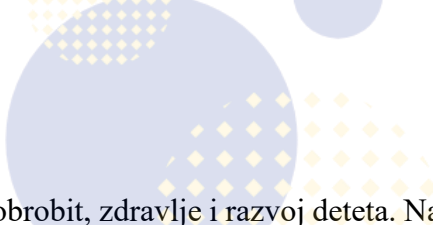
49. Prijavljivanje.²² Komitet snažno preporučuje svim državama članicama da razviju bezbedne, dobro promovisane, poverljive i pristupačne mehanizme podrške koji će omogućiti deci, njihovim predstavnicima i drugim licima da prijave nasilje nad decom, uključujući i putem besplatnih telefonskih linija koje rade 24 časa dnevno i drugih informaciono-komunikacionih tehnologija. Uspostavljanje mehanizama za prijavljivanje obuhvata: (a) pružanje odgovarajućih informacija radi olakšavanja podnošenja prijava; (b) učešće u istragama i sudskim postupcima; (c) izradu protokola prilagođenih različitim okolnostima i njihovo široko upoznavanje dece i javnosti; (d) uspostavljanje odgovarajućih službi podrške za decu i porodice; i (e) obuku i kontinuiranu podršku zaposlenima koji primaju prijave i postupaju po informacijama dobijenim putem sistema za prijavljivanje. Mehanizmi za prijavljivanje moraju biti povezani sa službama koje pružaju pomoć i moraju biti predstavljeni kao službe koje pružaju zdravstvenu i socijalnu podršku, a ne kao mehanizmi koji prvenstveno pokreću kaznene postupke. Mora se poštovati pravo deteta da bude saslušano i da se njegovim stavovima posveti dužna pažnja. U svakoj državi, najmanje od stručnih lica koja neposredno rade sa decom treba zahtevati da prijave slučajeve, sumnju ili rizik od nasilja. Kada se prijava podnese u dobroj veri, moraju postojati postupci koji obezbeđuju zaštitu stručnog lica koje je podnelo prijavu.

50. Upućivanje. Lice koje primi prijavu mora imati jasna uputstva i odgovarajuću obuku o tome kada i na koji način predmet treba uputiti organu nadležnom za koordinaciju odgovora. Nakon toga, obučeni stručnjaci i rukovodioci mogu izvršiti međusektorsko upućivanje kada se utvrdi da je detetu potrebna zaštita (hitna ili dugoročna) i specijalizovane usluge podrške. Stručnjaci koji rade u sistemu zaštite dece moraju biti obučeni za međuinstitucionalnu saradnju i primenu protokola o saradnji. Ovaj postupak obuhvata: (a) participativnu, multidisciplinarnu procenu kratkoročnih i dugoročnih potreba deteta, lica koja se o njemu staraju i porodice, pri čemu se traži i uz dužnu pažnju razmatraju stavovi deteta, kao i stavovi lica koja se o njemu staraju i porodice; (b) upoznavanje deteta, lica koja se o njemu staraju i porodice sa rezultatima procene; (c) upućivanje deteta i porodice odgovarajućim službama radi zadovoljavanja utvrđenih potreba; i (d) praćenje i ocenu primerenosti preduzete intervencije.

51. Istraga. Istragu slučajeve nasilja, bez obzira na to da li ih je prijavilo dete, njegov predstavnik ili treće lice, moraju sprovoditi kvalifikovani stručnjaci koji su prošli sveobuhvatnu obuku prilagođenu svojim nadležnostima, uz primenu pristupa zasnovanog na pravima deteta i osetljivog prema detetu. Temeljni, ali detetu prilagođeni istražni postupci doprineće pravilnom utvrđivanju nasilja i obezbeđivanju dokaza za upravne, građanske, postupke zaštite dece i krivične postupke. Pri tome se mora postupati sa krajnjim oprezom kako bi se izbeglo dodatno povređivanje deteta tokom istrage. U tom cilju, svi učesnici dužni su da zatraže mišljenje deteta i da mu posvete dužnu pažnju.

52. Tretman. „Tretman“ predstavlja jednu od brojnih usluga neophodnih za „podsticanje fizičkog i psihološkog oporavka i socijalne reintegracije“ dece koja su pretrpela nasilje i mora se odvijati „u sredini koja podstiče zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo deteta“ (član 39). U tom smislu posebnu pažnju treba posvetiti: (a) traženju mišljenja deteta i posvećivanju dužne pažnje njegovim stavovima; (b) bezbednosti deteta; (c) mogućoj potrebi za njegovim hitnim smeštajem na sigurno mesto; i (d) predvidivim posledicama mogućih intervencija po

²² Videti i Smernice o pravosuđu u predmetima koji uključuju decu žrtve i svedoke krivičnih dela.

dugoročnu dobrobit, zdravlje i razvoj deteta. Nakon utvrđivanja zlostavljanja, detetu mogu biti potrebne zdravstvene, usluge zaštite mentalnog zdravlja, socijalne i pravne usluge i podrška, kao i dugoročne usluge praćenja. Potrebno je obezbediti čitav spektar usluga, uključujući porodične grupne konferencije i druge slične oblike rada. Potrebne su i usluge i tretman za učinioce nasilja, naročito kada su učinioci deca. Deca koja ispoljavaju agresiju prema drugoj deci često su bila lišena brižnog porodičnog i društvenog okruženja. Njih treba posmatrati kao žrtve uslova u kojima su odrastala, koji su kod njih razvili frustraciju, mržnju i agresivnost. Obrazovne mere moraju imati prvenstvo i biti usmerene na unapređivanje njihovih prosocijalnih stavova, sposobnosti i ponašanja. Istovremeno, potrebno je ispitati životne okolnosti te dece kako bi se unapredila briga i podrška njima, kao i drugoj deci u porodici i lokalnoj zajednici. Kada je reč o deci koja nanose štetu sama sebi, priznaje se da je to posledica teške psihološke patnje i da može biti rezultat nasilja drugih. Samopovređivanje ne sme biti kriminalizovano. Intervencije moraju biti podržavajuće, a ni na koji način kaznene.

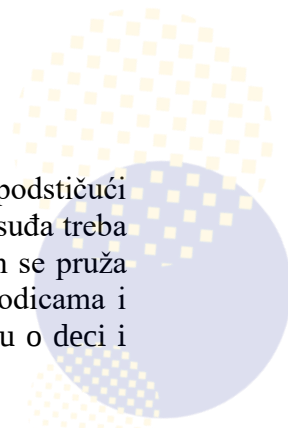
53. Praćenje. Uvek mora biti jasno: (a) ko je odgovoran za dete i porodicu od trenutka prijavljivanja i upućivanja pa sve do završetka praćenja; (b) koji su ciljevi svake preduzete mere, o kojima se mora u potpunosti razgovarati sa detetom i drugim relevantnim akterima; (c) pojedinosti o svakoj intervenciji, rokovi za njeno sprovođenje i planirano trajanje; i (d) mehanizmi i rokovi za preispitivanje, praćenje i vrednovanje preduzetih mera. Kontinuitet između pojedinih faza intervencije od suštinskog je značaja, a najbolje se obezbeđuje vođenjem slučaja. Delotvorna pomoć zahteva da mere, jednom dogovorene kroz participativni proces, ne budu izložene neopravdanim odlaganjima. Praćenje treba posmatrati u kontekstu člana 39 (oporavak i reintegracija), člana 25 (periodično preispitivanje tretmana i smeštaja), člana 6 stav 2 (pravo na razvoj) i člana 29 (ciljevi obrazovanja, koji predstavljaju namere i težnje u pogledu razvoja). Kontakt deteta sa oba roditelja treba obezbediti u skladu sa članom 9 stav 3, osim ako to nije protivno najboljem interesu deteta.

54. Učešće pravosuđa.²³ U svakom trenutku i u svim slučajevima mora se poštovati pravo na pravičan postupak. Naročito, zaštita i dalji razvoj deteta i njegov najbolji interes (kao i najbolji interes druge dece kada postoji rizik da učinilac ponovi nasilje) moraju predstavljati osnovni cilj odlučivanja, pri čemu prednost treba dati najmanje invazivnoj intervenciji koja odgovara okolnostima konkretnog slučaja. Pored toga, Komitet preporučuje poštovanje sledećih garancija:

(a) deca i njihovi roditelji treba da budu blagovremeno i na odgovarajući način obavešteni od strane pravosudnog sistema ili drugih nadležnih organa (kao što su policija, imigracione službe ili službe obrazovanja, socijalne zaštite ili zdravstvene zaštite);

(b) prema deci žrtvama nasilja treba postupati na način prilagođen detetu i sa posebnom pažnjom tokom celog pravosudnog postupka, uz uvažavanje njihove lične situacije, potreba, uzrasta, pola, invaliditeta i stepena zrelosti, kao i uz puno poštovanje njihovog fizičkog, mentalnog i moralnog integriteta;

²³ Videti i: Smernice Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta, usvojene 17. novembra 2010; Smernice o pravosuđu u predmetima koji uključuju decu žrtve i svedoke krivičnih dela; i Rezoluciju Generalne skupštine 65/213.

(c) kada god je to moguće, učešće pravosuđa treba da ima preventivni karakter, podstičući pozitivno ponašanje i istovremeno zabranjujući negativno ponašanje. Učešće pravosuđa treba da bude sastavni deo koordinisanog i integrisanog međusektorskog pristupa, kojim se pruža podrška drugim stručnjacima u radu sa decom, licima koja se staraju o deci, porodicama i zajednicama, kao i olakšava pristup celokupnom spektru dostupnih usluga za brigu o deci i njihovu zaštitu;

(d) u svim postupcima koji se odnose na decu žrtve nasilja mora se primenjivati načelo hitnosti, uz puno poštovanje vladavine prava.

55. Učešće pravosuđa može obuhvatati:

(a) diferencirane i posredovane odgovore, kao što su porodične grupne konferencije, alternativni mehanizmi za rešavanje sporova, restorativna pravda i sporazumi u okviru šire porodice (*kith and kin agreements*)¹⁹ (pod uslovom da se postupci sprovode uz poštovanje ljudskih prava, odgovornost učesnika i uz vođenje obučениh medijatora);

(b) postupke pred specijalizovanim sudovima za decu ili porodičnim sudovima koji dovode do izricanja posebne mere zaštite deteta;

(c) krivične postupke, koji se moraju dosledno primenjivati kako bi se iskorenila široko rasprostranjena praksa nekažnjivosti (*de jure* ili *de facto*), naročito kada su učinioci državni akteri;

(d) disciplinske ili upravne postupke protiv stručnih lica zbog nemarnog ili neprimerenog postupanja u slučajevima sumnje na zlostavljanje dece (bilo kroz unutrašnje postupke pred profesionalnim telima zbog povrede etičkih kodeksa ili standarda pružanja usluga, bilo kroz spoljne postupke);

(e) sudske odluke kojima se obezbeđuju naknada štete i rehabilitacija dece koja su pretrpela različite oblike nasilja.

56. Kada je to primereno, potrebno je uspostaviti specijalizovane sudove za decu ili porodične sudove, kao i posebne krivične postupke za decu žrtve nasilja. To može obuhvatiti uspostavljanje specijalizovanih jedinica u policiji, pravosuđu i tužilaštvu, uz mogućnost obezbeđivanja odgovarajućih prilagođavanja u sudskom postupku radi obezbeđivanja ravnopravnog i pravičnog učešća dece sa invaliditetom. Svi stručnjaci koji rade sa decom i za decu i učestvuju u ovim postupcima treba da prođu posebnu interdisciplinarnu obuku o pravima i potrebama dece različitog uzrasta, kao i o postupcima prilagođenim deci. Prilikom primene multidisciplinarnog pristupa moraju se poštovati profesionalna pravila o poverljivosti. Odluka o odvajanju deteta od roditelja ili porodičnog okruženja može se doneti samo kada je to u najboljem interesu deteta (čl. 9 i čl. 20 st. 1). Međutim, u slučajevima nasilja u kojima su učinioci primarni staraoci, uz poštovanje prethodno navedenih garancija prava deteta i u zavisnosti od težine slučaja i drugih okolnosti, mere intervencije koje su usmerene na socijalni i obrazovni tretman i restorativni pristup²⁰ često imaju prednost u odnosu na isključivo kazneno sudsko postupanje. Moraju postojati delotvorna pravna sredstva, uključujući naknadu štete žrtvama i pristup mehanizmima pravne zaštite, kao i mogućnost žalbe ili obraćanja nezavisnim mehanizmima za podnošenje pritužbi.

57. Delotvorni postupci. Mere zaštite iz člana 19 stavovi 1 i 2, uključene u pristup zasnovan na izgradnji sistema (videti stav 71), zahtevaju „delotvorne postupke“ kojima se obezbeđuje njihovo sprovođenje, kvalitet, primerenost, pristupačnost, efekti i efikasnost. Takvi postupci treba da obuhvate:

- (a) međusektorsku koordinaciju, zasnovanu, prema potrebi, na protokolima i memorandumima o razumevanju;
- (b) razvoj i sprovođenje sistematskog i kontinuiranog prikupljanja i analize podataka;
- (c) razvoj i sprovođenje istraživačke agende; i
- (d) utvrđivanje merljivih ciljeva i pokazatelja u vezi sa politikama, postupcima i rezultatima za decu i porodice.

58. Pokazatelji rezultata treba da budu usmereni na pozitivan razvoj i dobrobit deteta kao nosioca prava, a ne samo na usko praćenje učestalosti, rasprostranjenosti, vrsta ili obima nasilja. Prilikom utvrđivanja osnovnih uzroka nasilja i davanja preporuka za korektivne mere moraju se uzeti u obzir i analize slučajeva smrti dece, teških telesnih povreda, sudske istrage i sistemske analize. Istraživanja treba da se zasnivaju na postojećim međunarodnim i nacionalnim saznanjima u oblasti zaštite dece i da koriste prednosti interdisciplinarnе i međunarodne saradnje kako bi se postigla najveća moguća komplementarnost. (Videti i stav 72 (j) o odgovornosti u okviru nacionalnih koordinacionih mehanizama.)

V. Tumačenje člana 19 u širem kontekstu Konvencije

59. Definicija pristupa zasnovanog na pravima deteta. Poštovanje dostojanstva, života, opstanka, dobrobiti, zdravlja, razvoja, participacije i nediskriminacije deteta kao nosioca prava treba da bude utvrđeno i promovisano kao najvažniji cilj politika država članica koje se odnose na decu. To se najbolje ostvaruje poštovanjem, zaštitom i ostvarivanjem svih prava sadržanih u Konvenciji (i njenim opcionim protokolima). Takav pristup zahteva promenu paradigme u odnosu na pristupe zaštiti dece u kojima se deca posmatraju i tretiraju kao „objekti“ kojima je potrebna pomoć, umesto kao nosioci prava kojima pripadaju neotuđiva prava na zaštitu. Pristup zasnovan na pravima deteta jeste pristup kojim se unapređuje ostvarivanje prava sve dece utvrđenih Konvencijom, razvijanjem kapaciteta nosilaca obaveza da poštuju, štite i ostvaruju prava (član 4), kao i kapaciteta nosilaca prava da svoja prava zahtevaju i ostvaruju, uz stalno rukovođenje pravom na nediskriminaciju (član 2), načelom najboljeg interesa deteta (član 3 stav 1), pravom na život, opstanak i razvoj (član 6) i poštovanjem prava deteta da izrazi svoje mišljenje (član 12). Deca takođe imaju pravo da ih roditelji, lica koja se o njima staraju i članovi zajednice usmeravaju i pružaju im odgovarajuće smernice u ostvarivanju njihovih prava, u skladu sa njihovim razvojnim mogućnostima (član 5). Ovaj pristup zasnovan na pravima deteta ima celovit karakter i stavlja naglasak na jačanje snaga i resursa samog deteta, kao i svih društvenih sistema čiji je ono deo: porodice, škole, zajednice, institucija, verskih i kulturnih sistema.

60. Član 2 (nediskriminacija). Komitet naglašava da države članice moraju preduzeti odgovarajuće mere kako bi svakom detetu obezbedile pravo na zaštitu od svih oblika nasilja „bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veru, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovno stanje, invaliditet, rođenje

ili drugi status deteta ili njegovog roditelja ili zakonskog staratelja“. To obuhvata i diskriminaciju zasnovanu na predrasudama prema deci koja su žrtve komercijalne seksualne eksploatacije, deci koja žive ili rade na ulici ili deci u sukobu sa zakonom, kao i diskriminaciju zasnovanu na načinu odevanja ili ponašanja dece. Države članice moraju suzbijati diskriminaciju ranjivih ili marginalizovanih grupa dece, kao što je navedeno u stavu 72 (g) ovog opšteg komentara, i proaktivno delovati kako bi toj deci obezbedile pravo na zaštitu ravnopravno sa svom drugom decom.

61. Član 3 (najbolji interes deteta). Komitet naglašava da tumačenje najboljeg interesa deteta mora biti u skladu sa celinom Konvencije, uključujući obavezu zaštite dece od svih oblika nasilja. Ono se ne može koristiti za opravdavanje praksi, uključujući telesno kažnjavanje i druge oblike surovog ili ponižavajućeg kažnjavanja, koje su u suprotnosti sa ljudskim dostojanstvom deteta i njegovim pravom na fizički integritet. Procena odraslih o tome šta je u najboljem interesu deteta ne može imati prednost u odnosu na obavezu poštovanja svih prava deteta utvrđenih Konvencijom. Komitet posebno smatra da se najbolji interes deteta najbolje ostvaruje kroz:

(a) sprečavanje svih oblika nasilja i promovisanje pozitivnog podizanja dece, uz naglašavanje potrebe da se u nacionalnim koordinacionim okvirima prvenstveno usmeri pažnja na primarnu prevenciju;

(b) odgovarajuća ulaganja u ljudske, finansijske i tehničke resurse namenjene sprovođenju integrisanog sistema zaštite i podrške zasnovanog na pravima deteta.

62. Član 6 (život, opstanak i razvoj). Zaštita od svih oblika nasilja mora se posmatrati ne samo sa stanovišta prava deteta na „život“ i „opstanak“, već i sa stanovišta njegovog prava na „razvoj“, koje treba tumačiti u skladu sa opštim ciljem zaštite dece. Stoga obaveza države članice obuhvata sveobuhvatnu zaštitu od nasilja i eksploatacije koji ugrožavaju pravo deteta na život, opstanak i razvoj. Komitet očekuje od država da pojam „razvoj“ tumače u njegovom najširem značenju, kao celovit pojam koji obuhvata fizički, mentalni, duhovni, moralni, psihološki i socijalni razvoj deteta. Mere za sprovođenje treba da budu usmerene ka ostvarivanju optimalnog razvoja svakog deteta.

63. Član 12 (pravo deteta da bude saslušano). Komitet smatra da participacija dece doprinosi njihovoj zaštiti, a da je zaštita dece istovremeno ključna pretpostavka za njihovu participaciju. Pravo deteta da bude saslušano počinje da se ostvaruje još u najranijem uzrastu, kada su deca posebno ranjiva na nasilje. Stavovi deteta moraju se tražiti i uzimati u obzir kao obavezan korak u svakoj fazi postupka zaštite deteta. Pravo deteta da bude saslušano od posebnog je značaja u situacijama nasilja (videti Opšti komentar Komiteta br. 12 (2009), stav 118. i dalje). U pogledu porodice i podizanja dece, Komitet je naglasio da ovo pravo ima preventivnu ulogu u sprečavanju svih oblika nasilja u domu i porodici. Komitet dalje naglašava značaj učešća dece u izradi strategija prevencije uopšte, a posebno u školama, radi suzbijanja i sprečavanja vršnjačkog nasilja i drugih oblika nasilja u školi. Potrebno je podržati inicijative i programe koji imaju za cilj jačanje sposobnosti same dece da doprinesu iskorenjivanju nasilja. Budući da iskustvo nasilja po svojoj prirodi oduzima detetu osećaj moći i kontrole, neophodno je preduzimati pažljivo osmišljene mere kako intervencije zaštite dece ne bi dodatno oslabile njihov položaj, već pozitivno doprinele njihovom oporavku i reintegraciji kroz pažljivo omogućeno učešće. Komitet ukazuje da sa posebnim preprekama u participaciji suočavaju naročito marginalizovane i/ili diskriminisane grupe dece. Uklanjanje tih prepreka od posebnog

je značaja za zaštitu dece, jer su upravo ta deca često među onima koja su najviše pogođena nasiljem.

V. Tumačenje člana 19 u širem kontekstu Konvencije

64. Sledeća dva člana Konvencije takođe imaju sveobuhvatan značaj, zbog čega su od posebne važnosti za primenu člana 19.

65. Član 4 (odgovarajuće mere). Član 4 obavezuje države članice da preduzmu sve odgovarajuće mere radi ostvarivanja svih prava utvrđenih Konvencijom, uključujući i član 19. Prilikom primene člana 4 Konvencije treba imati u vidu da je pravo na zaštitu od svih oblika nasilja iz člana 19 građansko pravo i sloboda. Zbog toga je sprovođenje člana 19 neposredna i безусловna obaveza država članica. U svetlu člana 4, države su, bez obzira na svoje ekonomske prilike, dužne da preduzmu sve moguće mere radi ostvarivanja prava deteta, pri čemu posebnu pažnju moraju posvetiti najugroženijim grupama (videti Opšti komentar Komiteta br. 5, stav 8). Član 4 naglašava da se raspoloživi resursi moraju koristiti u najvećoj mogućoj meri.

66. Član 5 (usmeravanje i vođenje u skladu sa razvojnim mogućnostima deteta). Primena člana 19 zahteva priznavanje i podršku primarnoj ulozi roditelja, šire porodice, zakonskih staratelja i članova zajednice u brizi o deci, njihovoj zaštiti i sprečavanju nasilja. Takav pristup je u skladu sa članom 5, koji promoviše poštovanje odgovornosti, prava i dužnosti lica koja se staraju o detetu da, na način koji je u skladu sa razvojnim mogućnostima deteta, pružaju odgovarajuće usmeravanje i vođenje u ostvarivanju prava priznatih Konvencijom (uključujući i član 19). (Videti i stav 72 (d) o primarnoj ulozi porodice u okviru nacionalnih koordinacionih okvira, kao i druge članove Konvencije koji se odnose na porodicu.)

67. Ostali relevantni članovi. Konvencija sadrži brojne odredbe koje se neposredno ili posredno odnose na nasilje i zaštitu dece. Član 19 treba tumačiti zajedno sa tim odredbama. Ove sveobuhvatne upućujuće odredbe ukazuju na potrebu da se uzme u obzir sveprisutna pretnja koju svi oblici nasilja predstavljaju za ostvarivanje prava deteta i da se obezbedi zaštita dece u svim životnim okolnostima i svim fazama njihovog razvoja.

VI. Nacionalni koordinacioni okvir za zaštitu dece od nasilja

68. Izvan nacionalnih akcionih planova. Komitet prepoznaje da mnogi nacionalni akcioni planovi koje su države članice usvojile radi ostvarivanja prava deteta sadrže mere za zabranu, sprečavanje i iskorenjivanje svih oblika nasilja nad decom. Iako su takvi planovi doprineli većem ostvarivanju prava dece, u njihovoj primeni, praćenju, evaluaciji i daljem sprovođenju pojavili su se brojni izazovi. Na primer, često nisu bili povezani sa opštim razvojnim politikama, programima, budžetom i mehanizmima koordinacije. Radi uspostavljanja izvodljivijeg i fleksibilnijeg instrumenta, Komitet predlaže „koordinacioni okvir za zaštitu dece od nasilja“ koji bi obuhvatio sve mere zasnovane na pravima deteta radi zaštite dece od svih oblika nasilja i obezbeđivanja zaštitnog okruženja.²⁴ Takav koordinacioni okvir može zameniti

²⁴ Videti i sveobuhvatne preporuke nezavisnog eksperta za Studiju Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom (A/61/299), stav 96.

nacionalne akcione planove tamo gde oni još ne postoje ili gde su se pokazali previše složenim za primenu. U državama u kojima se nacionalni akcioni planovi već uspešno sprovode, koordinacioni okvir može ih dopuniti, podstaći raspravu i doprineti novim idejama i resursima za njihovo unapređenje.

69. Nacionalni koordinacioni okvir za zaštitu dece od nasilja. Ovaj koordinacioni okvir može predstavljati zajedničku osnovu i mehanizam komunikacije između ministarstava, kao i između državnih organa i organizacija civilnog društva na svim nivoima, u vezi sa potrebnim merama, čitavim spektrom mera i svakom fazom intervencije predviđenom članom 19. On može podstaći fleksibilnost i kreativnost i omogućiti razvoj i sprovođenje inicijativa koje istovremeno pokreću država i zajednica, ali koje su ipak obuhvaćene jedinstvenim, koherentnim i koordinisanim okvirom. U svojim ranijim preporukama i opštim komentarima, uključujući Opšti komentar br. 5 o opštim merama za sprovođenje Konvencije, Komitet je već pozivao države članice da razvijaju planove i strategije za pojedine oblasti Konvencije (na primer, za krivično pravo za decu ili rano detinjstvo). U tom kontekstu Komitet preporučuje razvoj nacionalnog koordinacionog okvira za zaštitu od svih oblika nasilja, uključujući sveobuhvatne mere prevencije.

70. Različite polazne osnove. Komitet priznaje da je zaštita dece od svih oblika nasilja izuzetno složen zadatak u većini država i da države članice osmišljavaju i sprovode mere polazeći od veoma različitih okolnosti, u pogledu postojećih pravnih, institucionalnih i uslužnih sistema, kulturnih običaja i profesionalnih kapaciteta, kao i raspoloživih resursa.

71. Proces razvoja nacionalnog koordinacionog okvira. Ne postoji jedinstven model za ovakve koordinacione okvire za zaštitu od svih oblika nasilja. Neke države su ulagale u poseban sistem zaštite dece, dok su druge pitanja zaštite integrisale u opšte sisteme za ostvarivanje prava deteta. Iskustvo pokazuje da je sam proces izgradnje sistema od suštinskog značaja za njegovu uspešnu primenu. Potrebno je vešto vođenje procesa kako bi se obezbedilo učešće i vlasništvo nad procesom od strane visokih predstavnika svih relevantnih aktera, po mogućnosti kroz multidisciplinarnu radnu grupu koja ima odgovarajuća ovlašćenja za donošenje odluka, redovno se sastaje i spremna je da postavlja ambiciozne ciljeve. Sistem prevencije i zaštite od svih oblika nasilja treba graditi na snagama postojećih formalnih i neformalnih struktura, službi i organizacija. Potrebno je utvrditi nedostatke i otkloniti ih, polazeći od obaveza iz člana 19 i Konvencije u celini, kao i drugih međunarodnih i regionalnih instrumenata o ljudskim pravima, uz oslanjanje na smernice sadržane u Studiji Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom, ovom opštem komentaru i drugim instrumentima za sprovođenje. Nacionalno planiranje treba da bude transparentan i inkluzivan proces, uz potpuno informisanje javnosti i obezbeđivanje učešća državnih organa, nevladinih organizacija, istraživača, stručnjaka iz prakse, roditelja i dece. Ono treba da bude pristupačno i razumljivo i deci i odraslima. Nacionalni koordinacioni okvir treba da bude u potpunosti finansijski razrađen i obezbeđen, uključujući ljudske i tehničke resurse, i, kada je to moguće, prikazan u okviru nacionalnog budžeta za decu.

72. Elementi koje treba uključiti u nacionalne koordinacione okvire. Sledeće elemente potrebno je uključiti u sve mere (zakonodavne, upravne, socijalne i obrazovne) i u sve faze intervencije (od prevencije do oporavka i reintegracije):

(a) *Pristup zasnovan na pravima deteta.* Ovaj pristup polazi od toga da je dete nosilac prava, a ne korisnik dobročinstva odraslih. On podrazumeva poštovanje i podsticanje konsultovanja i saradnje sa decom, kao i priznavanje njihove sposobnosti da deluju, u osmišljavanju, sprovođenju, praćenju i vrednovanju koordinacionog okvira i pojedinačnih mera koje on obuhvata, uz uvažavanje uzrasta i razvojnih mogućnosti deteta ili dece.

(b) *Rodna dimenzija nasilja nad decom.* Države članice treba da obezbede da politike i mere uzimaju u obzir različite rizike kojima su devojčice i dečaci izloženi u pogledu različitih oblika nasilja u različitim okruženjima. Države treba da se bave svim oblicima rodne diskriminacije kao sastavnim delom sveobuhvatne strategije za sprečavanje nasilja. To uključuje suzbijanje rodni stereotipa, neravnoteže u odnosima moći, nejednakosti i diskriminacije koji podržavaju i održavaju primenu nasilja i prinude u porodici, školi i drugim obrazovnim ustanovama, zajednici, na radnom mestu, u institucijama i u društvu u celini. Muškarce i dečake treba aktivno podsticati da budu strateški partneri i saveznici, a njima, zajedno sa ženama i devojčicama, treba pružiti mogućnosti da razvijaju međusobno poštovanje i razumevanje načina na koje se rodna diskriminacija i njeni nasilni oblici mogu sprečiti.

(c) *Primarna (opšta) prevencija.* Za više pojedinosti videti stav 42 ovog opšteg komentara.

(d) *Primarna uloga porodice u strategijama brige o deci i njihove zaštite.*²⁵ Porodice (uključujući širu porodicu i druge oblike porodičnog zbrinjavanja) imaju najveći potencijal da zaštite decu i spreče nasilje. Porodice takođe mogu pružiti podršku i osnažiti decu da zaštite sebe. Zbog toga jačanje porodičnog života, pružanje podrške porodicama i rad sa porodicama koje se suočavaju sa teškoćama moraju predstavljati prioritet u zaštiti dece u svakoj fazi intervencije, a naročito u prevenciji (kroz obezbeđivanje odgovarajuće brige o detetu) i ranoj intervenciji. Međutim, Komitet takođe priznaje da se veliki deo nasilja koje deca doživljavaju, uključujući seksualno zlostavljanje, događa u porodičnom okruženju i naglašava neophodnost intervencije u porodici kada su deca izložena nasilju od strane članova porodice.

(e) *Otpornost i zaštitni faktori.* Od presudnog je značaja razumeti otpornost i zaštitne faktore, odnosno unutrašnje i spoljašnje snage i izvore podrške koji unapređuju ličnu sigurnost i smanjuju zlostavljanje i zanemarivanje, kao i njihove negativne posledice. Zaštitni faktori obuhvataju stabilne porodice; brižno podizanje dece od strane odraslih koji zadovoljavaju fizičke i psihosocijalne potrebe deteta; pozitivnu disciplinu bez nasilja; sigurnu privrženost deteta najmanje jednoj odrasloj osobi; odnose podrške sa vršnjacima i drugim osobama (uključujući nastavnike); društveno okruženje koje podstiče prosocijalne, nenasilne i nediskriminatorne stavove i ponašanja; visok stepen socijalne povezanosti zajednice; kao i razvijene društvene mreže i dobre odnose u lokalnoj zajednici.

(f) *Faktori rizika.* Potrebno je preduzimati proaktivne i prilagođene mere radi smanjenja faktora rizika kojima pojedina deca ili grupe dece mogu biti izloženi uopšte ili u određenim okolnostima. To uključuje faktore rizika kod roditelja, kao što su zloupotreba psihoaktivnih supstanci, problemi sa mentalnim zdravljem i socijalna izolacija, kao i porodične faktore rizika, poput siromaštva, nezaposlenosti, diskriminacije i marginalizacije. Na opštem nivou, sva deca uzrasta od 0 do 18 godina smatraju se ranjivom do završetka njihovog neurološkog, psihološkog, socijalnog i fizičkog rasta i razvoja. Bebe i mala deca izloženi su većem riziku

²⁵ Videti i Smernice za alternativnu brigu o deci.

zbog nezrelosti mozga u razvoju i potpune zavisnosti od odraslih. Riziku su izložene i devojčice i dečaci, ali nasilje često ima rodnu dimenziju.

(g) *Deca u potencijalno ranjivim situacijama.* Grupe dece koje su posebno izložene riziku od nasilja obuhvataju, između ostalog, decu koja: ne žive sa svojim biološkim roditeljima, već su smeštena u različite oblike alternativne brige; nisu upisana u matičnu knjigu rođenih; žive ili rade na ulici; stvarno ili navodno dolaze u sukob sa zakonom; imaju telesni invaliditet, senzorna oštećenja, teškoće u učenju, psihosocijalni invaliditet, urođene, stečene i/ili hronične bolesti ili ozbiljne probleme u ponašanju; pripadaju domorodačkim narodima²⁶ ili drugim etničkim manjinama; pripadaju verskim ili jezičkim manjinama; lezbejke su, gej, transrodna ili transseksualna deca; izložena su riziku od štetnih tradicionalnih praksi; nalaze se u ranom braku (posebno devojčice, naročito, ali ne isključivo, u prinudnim brakovima); uključena su u opasan dečji rad, uključujući njegove najteže oblike; nalaze se u pokretu kao migranti ili izbeglice, ili su raseljena i/ili žrtve trgovine ljudima; već su preživela nasilje; trpe ili svedoče nasilju u porodici i zajednici; žive u siromašnim urbanim sredinama u kojima je lako dostupno vatreno oružje, drugo oružje, droga i alkohol; žive u područjima podložnim nesrećama ili prirodnim katastrofama ili u zagađenoj životnoj sredini; pogođena su HIV/AIDS-om ili su i sama zaražena HIV-om; pothranjena su; o njima brinu druga deca; sama se staraju o drugima i vode domaćinstva; rođena su roditeljima koji još nisu navršili 18 godina; neželjena su, prevremeno rođena ili su deo višepodne trudnoće; nalaze se u bolnici bez odgovarajućeg nadzora ili kontakta sa licima koja se o njima staraju; ili su izložena informaciono-komunikacionim tehnologijama bez odgovarajućih zaštitnih mera, nadzora ili osnaživanja da zaštite sebe. Deca u vanrednim situacijama posebno su ranjiva na nasilje kada, usled društvenih ili oružanih sukoba, prirodnih katastrofa i drugih složenih ili dugotrajnih kriznih situacija, dolazi do urušavanja društvenih sistema, razdvajanja dece od lica koja se o njima staraju i narušavanja ili potpunog uništenja bezbednog okruženja za njihov razvoj.

(h) *Raspodela resursa.* Ljudski, finansijski i tehnički resursi potrebni u različitim sektorima moraju biti obezbeđeni u najvećoj mogućoj meri raspoloživih sredstava. Potrebno je razviti i primeniti efikasne mehanizme praćenja kako bi se obezbedila odgovornost u pogledu raspodele budžetskih sredstava i njihovog efikasnog korišćenja.

(i) *Mehanizmi koordinacije.* Moraju biti jasno utvrđeni mehanizmi koji obezbeđuju delotvornu koordinaciju na centralnom, regionalnom i lokalnom nivou, između različitih sektora i sa organizacijama civilnog društva, uključujući istraživačku zajednicu. Ti mehanizmi moraju biti podržani upravnim merama navedenim ranije.

(j) *Odgovornost.* Potrebno je obezbediti da države članice, nacionalni i lokalni organi i organizacije, kao i relevantni akteri civilnog društva, proaktivno i zajednički uspostavljaju i primenjuju standarde, pokazatelje, alate i sisteme praćenja, merenja i vrednovanja radi ispunjavanja svojih obaveza i preuzetih odgovornosti u zaštiti dece od nasilja. Komitet je dosledno podržavao sisteme odgovornosti, naročito kroz prikupljanje i analizu podataka, razvoj pokazatelja, praćenje i vrednovanje, kao i kroz podršku nezavisnim institucijama za ljudska

²⁶ U pojedinim društvima, za razliku od porodica koje ne pripadaju domorodačkim, „zanemarivanje“, za razliku od „zlostavljanja“, predstavlja glavni razlog za izdvajanje autohtone dece iz njihovih porodica. Nepunitivne mere podrške porodici i drugi pristupi usmereni na unapređenje blagostanja treba da imaju prioritet u odnosu na zaštitne intervencije koje mogu dovesti do izdvajanja deteta.

prava. Komitet preporučuje državama članicama da objavljuju godišnji izveštaj o napretku ostvarenom u zabrani, sprečavanju i iskorenjivanju nasilja, da ga podnose parlamentu na razmatranje i raspravu i da pozovu sve relevantne aktere da se izjasne o informacijama sadržanim u tom izveštaju.

VII. Resursi za sprovođenje i potreba za međunarodnom saradnjom

73. Obaveze država članica. U svetlu obaveza država članica iz, između ostalog, članova 4 i 19, Komitet smatra da ograničenost resursa ne može predstavljati opravdanje za to da država članica ne preduzme nijednu ili nedovoljan broj mera koje su neophodne za zaštitu dece. Zbog toga Komitet poziva države članice da usvoje sveobuhvatne, strateške i vremenski određene koordinacione okvire za brigu o deci i njihovu zaštitu. Komitet posebno naglašava potrebu da se deca konsultuju prilikom izrade ovih strategija, okvira i mera.

74. Izvori podrške. Polazeći od različitih početnih okolnosti navedenih u stavu 70, kao i od toga da budžeti na nacionalnom i lokalnom nivou treba da predstavljaju primarni izvor finansiranja strategija za brigu o deci i njihovu zaštitu, Komitet skreće pažnju državama članicama na mogućnosti međunarodne saradnje i pomoći predviđene članovima 4 i 45 Konvencije. Komitet poziva sledeće partnere da, finansijski i tehnički, podrže programe zaštite dece, uključujući obuku, koji u potpunosti uzimaju u obzir zahteve sadržane u članu 19 i Konvenciji u celini:²⁷ države članice koje pružaju razvojnu saradnju; donatorske institucije (uključujući Svetsku banku, privatne izvore finansiranja i fondacije); organizacije i agencije Ujedinjenih nacija; kao i druga međunarodna i regionalna tela i organizacije. Ova finansijska i tehnička podrška treba da se pruža sistematski, kroz snažna i ravnopravna partnerstva, na nacionalnom i međunarodnom nivou. Programi zaštite dece zasnovani na pravima deteta treba da predstavljaju jednu od glavnih komponenti podrške održivom razvoju u državama koje primaju međunarodnu pomoć. Komitet takođe podstiče ova tela da nastave saradnju sa Komitetom, Specijalnim predstavnikom generalnog sekretara za pitanje nasilja nad decom i drugim međunarodnim i regionalnim mehanizmima za zaštitu ljudskih prava radi ostvarivanja ovog cilja.

75. Resursi potrebni na međunarodnom nivou. Ulaganja su potrebna i u sledećim oblastima na međunarodnom nivou kako bi se državama članicama pomoglo da ispune svoje obaveze u vezi sa članom 19:

(a) Ljudski resursi: unapređivanje komunikacije, saradnje i razmene iskustava unutar i između profesionalnih udruženja (na primer u oblastima medicine, zaštite mentalnog zdravlja, socijalnog rada, prava, obrazovanja, zaštite dece od zlostavljanja, akademske zajednice i istraživanja, prava deteta i organizacija odnosno ustanova za obuku); unapređivanje komunikacije i saradnje unutar i između organizacija civilnog društva (na primer istraživačkih

²⁷ Videti Opšti komentar br. 5 (stavovi 61, 62. i 64) o: potrebi da se prava deteta uključe u sve oblike međunarodne saradnje i tehničke pomoći; potrebi da takva saradnja i pomoć budu vođene Konvencijom i da u potpunosti promovišu njeno sprovođenje; izdvajanju značajnog dela međunarodne pomoći i razvojne saradnje posebno za decu; i potrebi da dokumenti o strategiji za smanjenje siromaštva (Poverty Reduction Strategy Papers) i sektorski pristupi razvoju obuhvate snažan fokus na prava deteta.

zajednica, nevladinih organizacija, organizacija koje vode deca, verskih organizacija, organizacija osoba sa invaliditetom, organizacija zajednice i mladih, kao i pojedinačnih stručnjaka koji učestvuju u razvoju i razmeni znanja i dobre prakse);

(b) Finansijski resursi: unapređivanje koordinacije, praćenja i vrednovanja donatorske pomoći; dalji razvoj analiza finansijskih i ljudskih ulaganja kako bi ekonomisti, istraživači i države članice mogli u potpunosti da procene troškove uspostavljanja celovitih sistema zaštite dece (sa naglaskom na primarnu prevenciju) u poređenju sa troškovima saniranja neposrednih i posrednih (uključujući i međugeneracijske) posledica nasilja na nivou pojedinca, zajednice, države, pa čak i međunarodne zajednice; kao i preispitivanje od strane međunarodnih finansijskih institucija „njihovih politika i aktivnosti kako bi uzele u obzir njihov mogući uticaj na decu“;²⁸

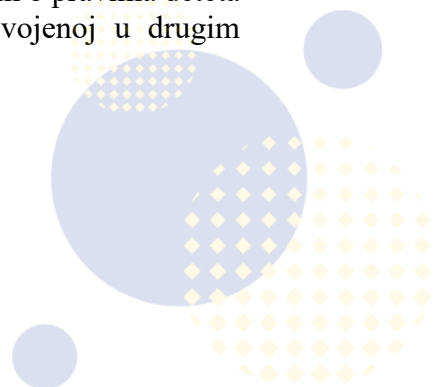
(c) Tehnički resursi: razvoj pokazatelja zasnovanih na dokazima, sistema, modela (uključujući model-zakonodavstvo), alata, smernica, protokola i standarda prakse namenjenih zajednicama i stručnjacima, uz smernice za njihovo prilagođavanje različitim okolnostima; uspostavljanje platforme za sistematsku razmenu i pristup informacijama (znanjima i dobroj praksi); obezbeđivanje opšteprihvaćene jasnoće i transparentnosti u budžetiranju za prava deteta i zaštitu dece, kao i u praćenju rezultata sistema zaštite dece u periodima ekonomskog rasta i pada i u drugim izazovnim okolnostima (tehnička pomoć treba da se postepeno razvija kroz razmenu informacija, modela i odgovarajuće obuke).

76. Regionalna i međunarodna prekogranična saradnja. Pored razvojne pomoći, saradnja je neophodna i radi rešavanja pitanja zaštite dece koja prevazilaze nacionalne granice, kao što su: prekogranično kretanje dece – bilo bez pratnje ili sa porodicom, bilo dobrovoljno ili pod prinudom (na primer usled sukoba, gladi, prirodnih katastrofa ili epidemija), koje može izložiti decu riziku od povređivanja njihovih prava; prekogranična trgovina decom radi radne eksploatacije, seksualne eksploatacije, usvojenja, uzimanja delova tela ili u druge svrhe; sukobi koji se protežu preko državnih granica i koji mogu ugroziti bezbednost dece i njihov pristup sistemima zaštite, čak i kada dete ostaje u zemlji porekla; kao i katastrofe koje istovremeno pogađaju više država. Mogu biti potrebni posebni zakoni, politike, programi i partnerstva radi zaštite dece pogođene prekograničnim pitanjima zaštite dece (na primer sajber kriminalom i ekstrateritorijalnim krivičnim gonjenjem lica koja seksualno zlostavljaju decu u okviru putovanja i turizma, kao i trgovaca porodicama i decom), bez obzira na to da li se ta deca nalaze u uobičajenim oblicima brige ili je država njihov **de facto** staralac, kao u slučaju dece bez pratnje.

*

Napomena: Ovaj prevod pripremljen je na osnovu zvaničnog teksta Opšteg komentara br. 13 (2011) Komiteta za prava deteta Ujedinjenih nacija. Tokom prevođenja posebna pažnja posvećena je doslednosti pravne terminologije, usklađenosti sa Konvencijom o pravima deteta i njenim zvaničnim prevodom na srpski jezik, kao i terminologiji usvojenoj u drugim

²⁸ A/61/299, stav 117.

zvaničnim prevodima opštih komentara Komiteta. Prevod je namenjen kao stručni radni prevod radi lakše primene međunarodnih standarda u Republici Srbiji.

Izvor:

United Nations, Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 13 (2011): The right of the child to freedom from all forms of violence*, CRC/C/GC/13, 18 April 2011.

Originalni tekst dostupan je u zvaničnoj bazi dokumenata Kancelarije Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR):

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FGC%2F13&Lang=en

Prevod, stručnu redakciju i tumačenje Opšteg komentara pripremila je prof. dr Nevena Vučković Šahović, jedna od najistaknutijih stručnjakinja za prava deteta u regionu i bivša članica Komiteta Ujedinjenih nacija za prava deteta. Zahvaljujući njenom dugogodišnjem radu u međunarodnom sistemu zaštite prava deteta, ovo izdanje predstavlja pouzdan i terminološki usklađen izvor za razumevanje i primenu međunarodnih standarda u domaćem kontekstu.

**Ovaj materijal objavljen je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za njegovu sadržinu odgovoran je isključivo Užički centar za prava deteta i on nužno ne odražava zvanične stavove Evropske unije.*

